FIM
Fundacja Inicjatyw Menedżerskich

Strategia Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

Fundacja Inicjatyw Menedżerskich, ul. Żołnierzy Niepodległej 5/7, 20-078 Lublin
tel./fax: (+48) 81 532 14 25; tel.: (+48) 81 441 33 44; email: biuro@fim.org.pl
www.fim.org.pl
NIP: 712-308-96-56 KRS: 0000290822
Organ rejestrujący: Sąd Rejonowy Lublin – Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku,
VI Wydział Gospodarczy – Krajowy Rejestr Sądowy

Spis treści

1. Podstawa prawna i zakres rzeczowy 2
2. Synteza diagnozy gminy Grodzisko Dolne 2
3. Analiza SWOT 4
4. Wizja 6
5. Cele strategiczne, operacyjne oraz kierunki działań 7
6. Oczekiwane rezultaty działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia 19
7. Terytorialny wymiar wsparcia 22
8. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 30
9. Spójność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i regionalnym 48
10. System realizacji i wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych 54
11. Monitoring i ewaluacja strategii 59
12. Ramy finansowej i źródła finansowania 61
13. Partycypacja społeczna w procesie przygotowania strategii 65

Spis tabel 67
Spis rysunków 67
Spis map 67

.

1. Podstawa prawna i zakres rzeczowy

Podstawą formalną opracowania Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 są zapisy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Kluczowe znaczenie dla kształtu niniejszego dokumentu mają nowelizacje przepisów, które zintegrowały planowanie społeczno-gospodarcze z planowaniem przestrzennym. Zgodnie z aktualnym stanem prawnym, strategia rozwoju gminy nie jest już tylko dokumentem kierunkowym, ale aktem o fundamentalnym znaczeniu dla ładu przestrzennego.

Szczególną rolę odgrywają tu przepisy wprowadzone reformą planowania przestrzennego z 2023 roku. Strategia Rozwoju Gminy jest obecnie ściśle powiązana z Planem Ogólnym Gminy – nowym dokumentem planistycznym, który zastępuje dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z art. 10e ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym, strategia musi zawierać model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej. Zapisy te są wiążące przy sporządzaniu Planu Ogólnego Gminy, co czyni Strategię nadrzędnym dokumentem wyznaczającym ramy dla rozwoju przestrzennego Grodziska Dolnego.

Na poziomie lokalnym główną przesłanką przygotowania niniejszej Strategii jest konieczność dostosowania polityki rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do nowych wyzwań demograficznych, gospodarczych i klimatycznych, a także zakończenie perspektywy obowiązywania poprzednich dokumentów strategicznych. Stworzenie nowej Strategii jest naturalnym krokiem, mającym na celu efektywne wykorzystanie potencjału Gminy – w tym jej przynależności do Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego – oraz skutecznego pozyskiwania środków zewnętrznych, w tym funduszy europejskich.

Punktem wyjścia do prac nad dokumentem było opracowanie kompleksowej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Grodzisko Dolne. Stała się ona fundamentem do przeprowadzenia analizy SWOT, w której zidentyfikowano mocne i słabe strony Gminy, a także szanse i zagrożenia płynące z otoczenia. Na tej bazie sformułowano wizję rozwoju, czyli pożądany obraz Gminy w przyszłości.

Osiągnięcie założonej wizji będzie możliwe dzięki realizacji wyznaczonych celów strategicznych oraz doprecyzowujących je celów operacyjnych. Konkretnymi narzędziami wdrożeniowymi będą natomiast kierunki działań, ściśle powiązane z diagnozą potrzeb mieszkańców i potencjału inwestycyjnego Gminy.

Rysunek 1. Proces opracowywania Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

Źródło: opracowanie własne

2. Synteza diagnozy gminy Grodzisko Dolne

Opisana w diagnozie sytuacja społeczna, gospodarcza i przestrzenna stanowi fundament oraz punkt wyjścia do opracowania Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne. Dokument ten został

przygotowany z zachowaniem najwyższych standardów analitycznych, a pracom nad nim towarzyszyły trzy kluczowe zasady:

Rzetelność – sytuacja Gminy została opisana w sposób precyzyjny i obiektywny. Analizę wsparto licznymi zestawieniami tabelarycznymi, wykresami oraz mapami, co pozwala na przejrzystą interpretację zgromadzonych danych oraz identyfikację kluczowych trendów.

Aktualność – wnioski oparto na najnowszych dostępnych informacjach statystycznych i dokumentach źródłowych. W zdecydowanej większości analiza obejmuje okres lat 2020–2024, co pozwala na uchwycenie bieżącej dynamiki zmian zachodzących w Gminie.

Istotność – treść dokumentu została wyselekcjonowana pod kątem użyteczności na dalszych etapach prac strategicznych. Skupiono się na kluczowych obszarach rozwoju, uwzględniając specyficzne, indywidualne uwarunkowania i potencjał Gminy Grodzisko Dolne.

Poniżej przedstawiono syntezę najważniejszych wniosków z poszczególnych obszarów tematycznych. Stanowią one bezpośrednią podstawę do sformułowania analizy SWOT, a w konsekwencji – celów strategicznych dla Gminy Grodzisko Dolne. Szczegółowe opracowanie analityczne znajduje się w pełnej wersji Diagnozy, stanowiącej załącznik do niniejszej Strategii.

Obszar społeczny

Gmina Grodzisko Dolne stoi w obliczu wyraźnego wyzwania demograficznego. W latach 2020–2024 liczba mieszkańców spadła o 2,20%, czemu towarzyszy stałe ujemne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny. Społeczeństwo starzeje się w szybkim tempie – udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł do blisko 22%, podczas gdy liczba dzieci spada.

Jednocześnie diagnoza wykazała istotne luki w usługach publicznych, które mogą być przyczyną odpływu młodych rodzin: brak opieki instytucjonalnej dla dzieci do lat 3 (żłobki) oraz wyniki edukacyjne uczniów szkół podstawowych często poniżej średniej powiatowej i wojewódzkiej.

Z drugiej strony, gmina dysponuje atutem w postaci kapitału społecznego. Aktywność 32 organizacji pozarządowych, 10 Kół Gospodyń Wiejskich oraz 9 jednostek OSP jest fundamentem życia lokalnego. Unikalne dziedzictwo kulturowe, na czele z „Turkami Grodziskimi" (lista UNESCO), stanowi silny element tożsamości.

Wniosek strategiczny: Aby zatrzymać negatywne trendy demograficzne, gmina musi zainwestować w jakość życia (edukacja, opieka nad dziećmi, usługi dla seniorów), wykorzystując do tego energię aktywnych mieszkańców. To bezpośrednio prowadzi do celów związanych z usługami społecznymi i integracją.

Obszar gospodarczy

Gospodarka gminy opiera się na dwóch filarach: rolnictwie i mikroprzedsiębiorczości. Struktura agrarna jest jednak bardzo rozdrobniona – ponad 83% gospodarstw ma powierzchnię 1–5 ha, co ogranicza ich rentowność i wymusza dywersyfikację. Sektor przedsiębiorstw zdominowany jest przez mikrofirmy (prawie 98% zatrudnia do 9 osób), głównie w budownictwie i handlu .

Kluczowym problemem rynku pracy jest wysoki udział ludzi młodych wśród bezrobotnych (ponad 36% to osoby do 30. roku życia), co jest głównym motorem napędowym emigracji zarobkowej.

Potencjał rozwojowy tkwi w turystyce, która obecnie jest niewykorzystana z powodu braku bazy noclegowej, mimo istnienia atrakcyjnych zasobów przyrodniczych (Zalew Czyste, lasy, szlaki rowerowe GreenVelo). Bliskość autostrady A4 i drogi krajowej nr 77 to z kolei szansa na przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych .

Wniosek strategiczny: Niezbędna jest transformacja gospodarcza ukierunkowana na tworzenie miejsc pracy dla młodych, wsparcie dla lokalnego przetwórstwa i nowoczesnego rolnictwa oraz budowa marki turystycznej, która przełoży walory przyrodnicze na realny dochód mieszkańców.

Obszar infrastruktury i środowiska

Gmina Grodzisko Dolne wyróżnia się bardzo wysokim poziomem podstawowej infrastruktury technicznej. Dostęp do wodociągów ma ponad 97% mieszkańców, a stan dróg lokalnych jest bardzo dobry (100% nawierzchni ulepszonych).

Z drugiej strony diagnoza wskazuje na krytyczne braki w nowoczesnej infrastrukturze. Największą barierą jest wykluczenie transportowe – brak zorganizowanego transportu publicznego zmusza mieszkańców do korzystania z samochodów prywatnych. Ponadto, sieć gazowa obejmuje tylko połowę gospodarstw, co utrudnia walkę z niską emisją.

Gmina posiada duży potencjał w zakresie OZE – nasłonecznienie w tym regionie jest jednym z najwyższych w Polsce (>1050 kWh/m²), co stanowi gotową bazę do transformacji energetycznej. Jednocześnie występują zagrożenia klimatyczne, takie jak lokalne podtopienia od rzeki Leszczynki, co wymaga działań adaptacyjnych.

Wniosek strategiczny: Rozwój gminy nie może polegać już tylko na „laniu betonu", ale musi przejść w fazę „inteligentną" i „zieloną". Priorytetem staje się budowa systemu transportu zbiorowego, wykorzystanie naturalnych źródeł do produkcji energii oraz zabezpieczenie mieszkańców przed skutkami zmian klimatu.

3. Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi fundament planowania strategicznego, pozwalający na usystematyzowanie wiedzy o potencjale rozwojowym Gminy Grodzisko Dolne. Metoda ta opiera się na identyfikacji czynników wewnętrznych – czyli mocnych i słabych stron, na które samorząd ma bezpośredni wpływ – oraz uwarunkowań zewnętrznych, definiowanych jako szanse i zagrożenia płynące z otoczenia. Wnioski płynące z tego zestawienia stanowią bezpośrednią bazę do sformułowania wizji rozwoju oraz wyznaczenia priorytetowych celów strategicznych na najbliższe lata.

Tabela 1. Analiza SWOT gminy Grodzisko Dolne

Silne strony	Słabe strony
• **Wysoki poziom aktywności społecznej i kapitału ludzkiego:** Funkcjonowanie 32 organizacji pozarządowych, 10 Kół Gospodyń Wiejskich oraz 9 jednostek OSP (w tym 3 w KSRG). • **Unikalne dziedzictwo kulturowe i tradycje**: Obecność "Turków Grodziskich" wpisanych na	• **Niesatysfakcjonujące wyniki edukacyjne:** Wyniki egzaminu ósmoklasisty (szczególnie z matematyki i j. angielskiego) są w ostatnich latach często poniżej średniej powiatowej i wojewódzkiej. • **Odpływ uczniów do szkół zewnętrznych:** Około 18% dzieci realizuje obowiązek szkolny poza terenem gminy, co może prowadzić do

listę UNESCO oraz aktywność utytułowanych zespołów regionalnych. • **Powszechny dostęp do infrastruktury wodociągowej:** Sieć wodociągowa jest bardzo dobrze rozwinięta i obejmuje aż 97,1% mieszkańców, co jest wynikiem wyższym niż średnia wojewódzka. • **Wysoka jakość infrastruktury drogowej:** Sieć dróg gminnych i powiatowych posiada w 100% nawierzchnię ulepszoną (asfaltową), co zapewnia komfort komunikacji wewnętrznej. • **Zróżnicowana baza obiektów sportowo-rekreacyjnych:** Dostępność kompleksów "Orlik", stadionu, siłowni plenerowych oraz turystyczno-rekreacyjnego Zalewu "Czyste" . • **Stabilna struktura gospodarcza oparta na przedsiębiorczości mieszkańców:** Stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych (549 w 2024 r., wzrost o 18,32% od 2020 r.) , z silnymi sektorami budownictwa i przetwórstwa. • **Duży potencjał wykorzystania OZE**: Lokalizacja w strefie najwyższego nasłonecznienia w Polsce (>1050 kWh/m²).	drenażu najzdolniejszej młodzieży już na wczesnym etapie. • **Brak opieki instytucjonalnej dla dzieci do lat 3:** Całkowity brak żłobków i klubów dziecięcych na terenie gminy. • **Wykluczenie transportowe:** Brak rozwiniętej sieci połączeń autobusowych i kolejowych, zmuszający mieszkańców do korzystania z transportu prywatnego . • **Problemy na rynku pracy dla młodych mieszkańców:** Wysoki udział osób do 30. roku życia w strukturze bezrobotnych. • **Rozdrobnienie struktury agrarnej:** Dominacja bardzo małych gospodarstw, co ogranicza ich ekonomiczną efektywność. • **Niekorzystna struktura wieku rolników:** Postępujące starzenie się środowiska rolniczego • **Niski poziom dochodów własnych:** Dochody własne per capita wyraźnie niższe od średnich regionalnych. • **Luki w infrastrukturze**: Konieczność dalszej rozbudowy sieci kanalizacyjnej oraz gazowej, w celu wzrostu ich dostępności dla mieszkańców.
Szanse rozwojowe	**Zagrożenia**
• **Dostępność funduszy zewnętrznych (UE i krajowych):** Możliwość finansowania "zielonej transformacji", cyfryzacji i usług społecznych w nowej perspektywie finansowej. • **Przynależność do Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego (LOF):** Możliwość realizacji zintegrowanych projektów transportowych i promocyjnych z miastem Leżajsk i sąsiednimi gminami. • **Potencjalnie korzystne położenie komunikacyjne:** Bliskość autostrady A4, drogi krajowej nr 77, linii kolejowej nr 68 i lotniska w Jasionce. • **Popyt na turystykę lokalną i "slow life":** Rosnące zainteresowanie mieszkańców Rzeszowa i miast powiatowych wypoczynkiem blisko natury. • **Rozwój technologii OZE i klastrów energii:** Sprzyjające otoczenie prawne dla tworzenia spółdzielni energetycznych. • **Trendy suburbanizacyjne:** Możliwość przyciągnięcia nowych mieszkańców dzięki niższym kosztom życia i dobrej infrastrukturze, przy jednoczesnej promocji pracy zdalnej.	• **Depopulacja i starzenie się społeczeństwa:** Prognozowany przez GUS stały spadek liczby ludności i ujemny przyrost naturalny. • **Niestabilność finansowa samorządów:** Uzależnienie budżetu gminy od transferów (dotacje i subwencje stanowią ok. 80% dochodów), co przy zmianach prawnych może zagrozić płynności. • **Ryzyka klimatyczne (susze i powodzie):** Lokalne zagrożenia podtopieniami oraz susze wpływające na rolnictwo. • **Konkurencja ośrodków miejskich (drenaż mózgów):** Atrakcyjność Rzeszowa i innych dużych miast, które przyciągają młodzież i wykwalifikowanych pracowników. • **Rosnące koszty utrzymania infrastruktury i usług:** Wzrost cen energii i płacy minimalnej zwiększający koszty oświaty i utrzymania obiektów gminnych. • **Wykluczenie cyfrowe i technologiczne:** Ryzyko, że tradycyjne rolnictwo i małe firmy nie nadążą za cyfryzacją gospodarki. • **Brak wystarczającej liczby dostępnych działek budowlanych dla inwestorów**

• **Presja inwestycyjna związana z rozwojem przemysłu w regionie oraz trendy suburbanizacyjne**: Napływ mieszkańców miast poszukujących wysokiej jakości życia na wsi.	**indywidualnych:** Ryzyko odpływu potencjalnych mieszkańców do gmin ościennych.

Źródło: opracowanie własne

4. Wizja

W wyniku analizy mocnych i słabych stron gminy jak również jej najważniejszych szans i zagrożeń rozwojowych opracowana została wizja przedstawiająca pożądany obraz gminy Grodzisko Dolne:

„Grodzisko Dolne – gmina przyjazna, aktywna i zielona. Nowoczesne miejsce do życia, czerpiące energię z natury i siłę z tradycji."

Po 2030 roku Gmina Grodzisko Dolne jest tętniącą życiem, nowoczesną wspólnotą, która skutecznie powstrzymała negatywne trendy demograficzne. To miejsce, które młodzi ludzie wybierają na swój dom ze względu na wysoką jakość usług publicznych – dostępność żłobków, wysoki poziom edukacji oraz bogatą ofertę kulturalną i sportową. Seniorzy czują się tu bezpiecznie i potrzebnie, korzystając z rozwiniętego systemu wsparcia i integracji.

Gospodarka gminy opiera się na aktywności lokalnych przedsiębiorców oraz zmodernizowanym rolnictwie, które odważnie sięga po nowe kierunki produkcji i przetwórstwa. Grodzisko Dolne jest rozpoznawalną w regionie marką turystyczną, przyciągającą gości unikalnym dziedzictwem „Turków Grodziskich" oraz atrakcyjną ofertą rekreacyjną wokół Zalewu „Czyste" i szlaków rowerowych.

Gmina jest liderem transformacji energetycznej, wykorzystującym swój potencjał słoneczny do produkcji czystej energii, co przekłada się na czyste powietrze i niższe koszty życia. Dzięki zintegrowanemu systemowi transportu i rozwiniętej infrastrukturze technicznej, mieszkańcy są w pełni skomunikowani z regionem, żyjąc w bezpiecznym i odpornym na zmiany klimatu otoczeniu.

Kluczowe filary wizji:

1. Mieszkaniec (Sfera Społeczna): Społeczeństwo aktywne, zintegrowane i dumne ze swojej tożsamości, w którym wysoki standard życia hamuje odpływ ludności.
2. Gospodarka (Sfera Ekonomiczna): Lokalny rynek pracy oparty na innowacyjnych mikroprzedsiębiorstwach i turystyce, stanowiący solidną alternatywę dla migracji zarobkowej.
3. Otoczenie (Sfera Infrastrukturalna): Gmina dostępna komunikacyjnie, w pełni skanalizowana i niezależna energetycznie, dbająca o swoje zasoby przyrodnicze.

5. Cele strategiczne, operacyjne oraz kierunki działań

W celu uszeregowania i ukierunkowania działań niezbędnych do osiągnięcia zaplanowanej wizji, stworzony został system celów strategicznych. Wyznaczają one trzy kluczowe filary, na których opierać się będzie realizacja Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030.

Pierwszy z nich (**Cel Strategiczny 1: Mieszkaniec w centrum rozwoju – wysoka jakość życia i silny kapitał społeczny**) koncentruje się na człowieku i jakości życia, dążąc do odwrócenia negatywnych trendów demograficznych poprzez rozwój usług społecznych, edukacji i integrację mieszkańców. Drugi cel strategiczny (**Cel Strategiczny 2: Konkurencyjna i zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach**) kładzie nacisk na konkurencyjną gospodarkę, wspierając lokalną przedsiębiorczość, modernizację rolnictwa oraz wykorzystanie potencjału turystycznego Gminy. Ostatni, trzeci cel (**Cel Strategiczny 3: Nowoczesna, dostępna i odporna infrastruktura w czystym środowisku**), definiuje wyzwania w sferze technicznej i środowiskowej, stawiając na rozwój nowoczesnej infrastruktury, transportu, energetyki odnawialnej oraz adaptację do zmian klimatu.

Każdy z tych celów strategicznych został podzielony na bardziej szczegółowe cele operacyjne, do których przypisano konkretne kierunki działań, stanowiące narzędzia ich realizacji.

Rysunek 2. Matryca celów strategicznych oraz operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

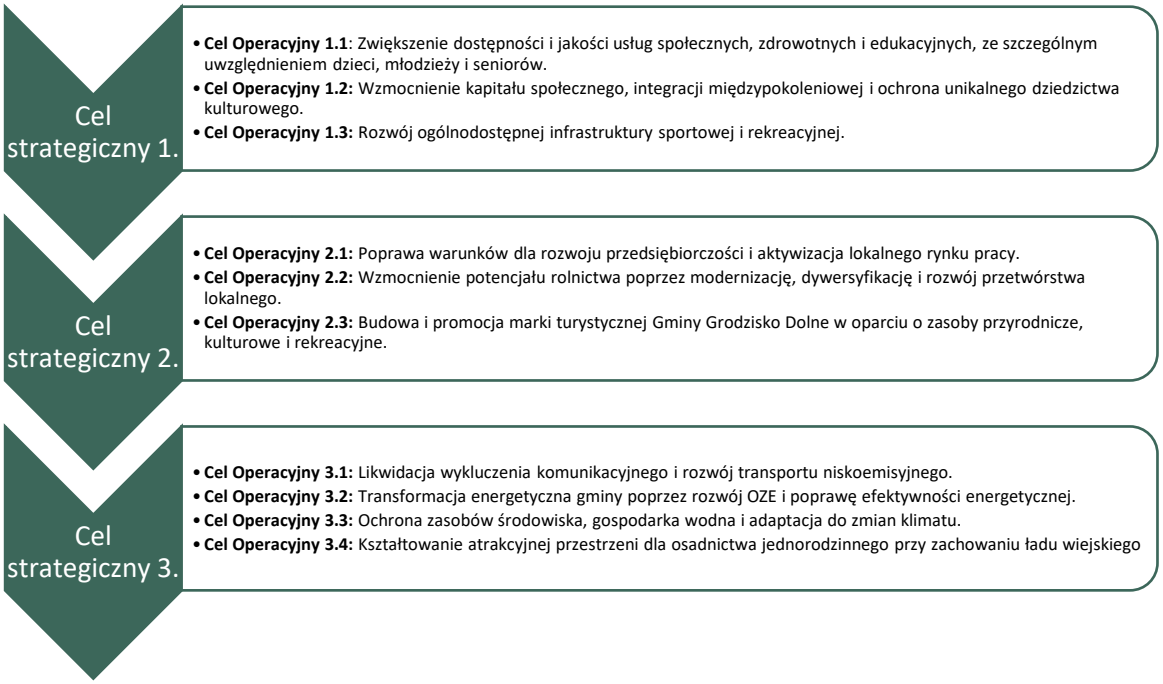

Źródło: opracowanie własne

Kluczowym aspektem kierunków działań w ramach Celu Strategicznego 1 są inwestycje w kapitał ludzki oraz te dziedziny, które bezpośrednio kształtują jakość codziennego życia mieszkańców. W obliczu wyzwań demograficznych, takich jak starzenie się społeczeństwa i

odpływ ludzi młodych, priorytetem staje się stworzenie warunków, w których Gmina Grodzisko Dolne będzie postrzegana jako atrakcyjne, bezpieczne i przyjazne miejsce do życia dla każdego pokolenia.

Realizacja tego celu opiera się na trzech filarach. Pierwszym z nich (Cel Operacyjny 1.1) jest zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych. Dziedziny te łączą wszystkie grupy mieszkańców gminy – od najmłodszych, poprzez osoby aktywne zawodowo, aż po seniorów. Działania te koncentrują się na uzupełnieniu luki w opiece nad dziećmi do lat 3 (utworzenie żłobka), podniesieniu jakości kształcenia w szkołach podstawowych oraz rozbudowie systemu wsparcia dla rosnącej grupy seniorów. Celem jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa socjalnego i zdrowotnego, co stanowi fundament stabilizacji życiowej rodzin.

Drugim istotnym obszarem (Cel Operacyjny 1.2) jest wzmacnianie kapitału społecznego i tożsamości lokalnej. Gmina Grodzisko Dolne dysponuje ogromnym potencjałem w postaci aktywnych organizacji pozarządowych, Kół Gospodyń Wiejskich oraz jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Wspieranie ich działalności, a także pielęgnowanie unikalnego dziedzictwa kulturowego (w tym tradycji „Turków Grodziskich"), służy budowaniu silnej, zintegrowanej wspólnoty. Działania te mają na celu nie tylko aktywizację mieszkańców, ale również zwiększenie ich udziału w życiu publicznym i decydowaniu o sprawach gminy.

Uzupełnieniem powyższych działań jest rozwój sfery czasu wolnego (Cel Operacyjny 1.3), obejmujący sport i rekreację. Inwestycje w nowoczesną bazę sportową oraz ogólnodostępne strefy aktywności mają bezpośredni wpływ na zdrowie i samopoczucie mieszkańców. Stworzenie atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego jest kluczowym czynnikiem, szczególnie dla dzieci i młodzieży, budującym przywiązanie do miejsca zamieszkania.

Wszystkie trzy cele operacyjne mają doprowadzić do zahamowania negatywnych trendów demograficznych i zachęcenia mieszkańców do związania swojej przyszłości z Gminą Grodzisko Dolne.

Tabela 2. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 1

Cel operacyjny	Kierunki działań
1.1 Zwiększenie dostępności i jakości usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, młodzieży i seniorów.	• Tworzenie i rozwój infrastruktury opieki nad dziećmi do lat 3, w tym budowa, adaptacja i wyposażenie żłobków, klubów dziecięcych oraz wsparcie dla opiekunów dziennych. • Podnoszenie jakości edukacji przedszkolnej i szkolnej, w tym modernizacja bazy dydaktycznej, tworzenie pracowni tematycznych (językowych, cyfrowych, STEM) oraz realizacja programów rozwojowych i wyrównawczych dla uczniów.

	• Rozwój infrastruktury i usług dedykowanych seniorom, w tym tworzenie i wspieranie Klubów Seniora, Dziennych Domów Pomocy oraz rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania (teleopieka). • Wsparcie profilaktyki i ochrony zdrowia mieszkańców, w tym programy badań przesiewowych, szczepień, rehabilitacji oraz doposażenie i modernizacja lokalnych ośrodków zdrowia. • Wspieranie osób z niepełnosprawnościami, w tym likwidacja barier architektonicznych i cyfrowych w budynkach użyteczności publicznej oraz przestrzeni wspólnej. • Rozwój systemu stypendialnego i motywacyjnego dla uzdolnionych dzieci i młodzieży z terenu gminy w celu wspierania talentów. • Wdrażanie nowoczesnych technologii w edukacji i zarządzaniu oświatą, w tym platformy e-learningowe, dzienniki elektroniczne i cyfryzacja zasobów bibliotecznych. • Wsparcie rodziny i pieczy zastępczej, w tym rozwój poradnictwa specjalistycznego, asystentury rodzinnej oraz świetlic środowiskowych. • Rozwój kompetencji kadr oświaty i pomocy społecznej, poprzez system szkoleń, kursów i studiów podyplomowych. • Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem, w tym realizacja projektów aktywizacji społeczno-zawodowej przez GOPS i podmioty ekonomii społecznej.
1.2 Wzmocnienie kapitału społecznego, integracji międzypokoleniowej i ochrona unikalnego dziedzictwa kulturowego.	• Ochrona, rewaloryzacja i promocja dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków nieruchomych (kościół, park dworski, strażnica) oraz dziedzictwa niematerialnego (tradycja "Turków Grodziskich"). • Modernizacja i doposażenie bazy infrastrukturalnej instytucji kultury, w tym Ośrodka Kultury, bibliotek, świetlic wiejskich i domów ludowych. • Wspieranie działalności organizacji pozarządowych (NGO), w tym Kół Gospodyń Wiejskich, stowarzyszeń i fundacji, poprzez granty, użyczenie lokali i doradztwo.

	• Wzmacnianie potencjału Ochotniczych Straży Pożarnych, poprzez zakup samochodów ratowniczo-gaśniczych, sprzętu specjalistycznego oraz modernizację remiz. • Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i partycypacji, w tym wdrażanie budżetu obywatelskiego, konsultacji społecznych oraz wsparcie dla Młodzieżowych Rad Gminy i Rad Seniorów. • Cyfryzacja kultury i dziedzictwa regionalnego, w tym tworzenie wirtualnych muzeów, archiwów społecznych i digitalizacja kronik lokalnych. • Organizacja wydarzeń kulturalnych i integracyjnych, budujących tożsamość lokalną i promujących gminę na zewnątrz (festiwale, przeglądy, dożynki). • Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej, w tym działalności zespołów regionalnych, orkiestr dętych i grup teatralnych. • Rewitalizacja przestrzeni publicznych w centrach wsi, w celu tworzenia miejsc spotkań i integracji mieszkańców. • Współpraca partnerska, w tym wymiana kulturalna z gminami partnerskimi w kraju i za granicą.
1.3 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.	• Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów sportowych, w tym budowa pełnowymiarowej hali sportowej, boisk wielofunkcyjnych i kortów. • Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne terenów wokół zbiorników wodnych, w szczególności kompleksowa modernizacja infrastruktury nad Zalewem "Czyste". • Rozbudowa stref aktywności w sołectwach, w tym budowa placów zabaw, siłowni plenerowych, stref street workout i miejsc rekreacji (wiaty, grille). • Tworzenie i modernizacja szlaków turystycznych, w tym ścieżek pieszych, biegowych, Nordic Walking i tras rowerowych o charakterze rekreacyjnym. • Wspieranie sportu powszechnego i klubów sportowych, poprzez dotacje na działalność, szkolenie młodzieży i organizację zawodów.

	• Poprawa bezpieczeństwa na obiektach sportowych, w tym instalacja monitoringu, oświetlenia i bezpiecznych nawierzchni. • Adaptacja infrastruktury sportowej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych. • Rozwój infrastruktury okołoturystycznej, w tym budowa parkingów przy obiektach rekreacyjnych, sanitariatów i punktów obsługi turysty. • Promocja zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej, poprzez organizację gminnych imprez sportowo-rekreacyjnych. • Zagospodarowanie terenów zieleni urządzonej, w tym parków, skwerów i zieleńców służących wypoczynkowi mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne

Realizacja Celu Strategicznego 2 koncentruje się na budowie silnych fundamentów ekonomicznych Gminy, które są niezbędne do zapewnienia dobrobytu mieszkańców i stabilności finansowej samorządu. W obliczu rozdrobnionej struktury agrarnej oraz dominacji mikroprzedsiębiorstw, kluczowym wyzwaniem jest dywersyfikacja źródeł dochodu oraz pełne wykorzystanie atutów lokalizacyjnych i przyrodniczych Grodziska Dolnego. Działania w tym obszarze mają na celu nie tylko utrzymanie istniejących miejsc pracy, ale przede wszystkim stworzenie nowych perspektyw zawodowych, które zatrzymają w gminie ludzi młodych. Kluczowym aspektem jest pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych poprzez przygotowanie oferty terenów inwestycyjnych, co w perspektywie kolejnych lat wygenerować ma znaczący wzrost miejsc pracy. Rozwój gospodarczy musi iść w parze z ofertą osadniczą skierowaną do pracowników, opartą na tradycyjnym budownictwie jednorodzinnym, wpisującym się w wiejski krajobraz gminy.

Osiągnięcie tego celu opiera się na trzech komplementarnych kierunkach. Pierwszym z nich (Cel Operacyjny 2.1) jest rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy. Gmina zamierza aktywnie wspierać lokalny biznes, wykorzystując swoje korzystne położenie w pobliżu kluczowych arterii komunikacyjnych (autostrada A4, DK77) oraz przynależność do Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego. Działania te obejmują zarówno tworzenie przyjaznego klimatu dla inwestorów zewnętrznych, jak i wsparcie doradcze oraz szkoleniowe dla rodzimych firm, ze szczególnym naciskiem na aktywizację zawodową osób młodych.

Drugim filarem gospodarki gminy pozostaje rolnictwo, które wymaga jednak transformacji (Cel Operacyjny 2.2). Ze względu na specyfikę regionu (przewaga małych gospodarstw), działania ukierunkowane są na modernizację i dywersyfikację produkcji rolnej. Priorytetem jest wspieranie rolnictwa ekologicznego, rozwój krótkich łańcuchów dostaw oraz małego przetwórstwa lokalnego, co pozwoli rolnikom na zwiększenie rentowności ich gospodarstw.

Istotnym elementem jest tu również promocja produktów lokalnych i budowa marki „Smaki Grodziska”.

Trzecim elementem strategii gospodarczej jest wykorzystanie potencjału czasu wolnego (Cel Operacyjny 2.3) poprzez budowę marki turystycznej. Gmina Grodzisko Dolne posiada unikalne zasoby – od Zalewu „Czyste”, przez lasy i szlaki rowerowe, po dziedzictwo „Turków Grodziskich” wpisanych na listę UNESCO. Działania w tym zakresie mają na celu przekształcenie turystyki jednodniowej w pobytową poprzez rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej oraz stworzenie spójnej oferty promocyjnej, przyciągającej mieszkańców pobliskich aglomeracji.

Realizacja powyższych celów operacyjnych ma doprowadzić do wzrostu zamożności mieszkańców oraz zwiększenia dochodów własnych gminy, co pozwoli na dalsze inwestycje w jej rozwój.

Tabela 3. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 2

Cel operacyjny	Kierunki działań
2.1 Poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i aktywizacja lokalnego rynku pracy.	• Utworzenie Gminnego Punktu Obsługi Przedsiębiorcy i Inwestora (doradztwo dotacyjne, pomoc formalno-prawna). • Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych, w celu przyciągnięcia inwestorów zewnętrznych i stworzenia warunków dla rozwoju firm lokalnych. • Wsparcie doradcze i szkoleniowe dla przedsiębiorców i osób planujących rozpoczęcie działalności, w tym w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych. • Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i biernych zawodowo, ze szczególnym uwzględnieniem osób młodych (do 30 r.ż.) oraz długotrwale bezrobotnych. • Promocja gospodarcza gminy, w tym udział w targach, misjach gospodarczych i tworzenie oferty inwestycyjnej (wykorzystanie bliskości autostrady i lotniska). • Wspieranie rozwoju kompetencji cyfrowych mieszkańców i przedsiębiorców, w celu przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu i wsparcia e-biznesu.

	• Rozwój infrastruktury wspierania biznesu, np. inkubatory przedsiębiorczości, przestrzenie coworkingowe (dla pracujących zdalnie). • Współpraca z powiatowym urzędem pracy i instytucjami rynku pracy, w zakresie programów stażowych i interwencyjnych. • Wspieranie przedsiębiorczości społecznej, w tym spółdzielni socjalnych i zakładów aktywności zawodowej. • Tworzenie lokalnych systemów zachęt dla inwestorów, np. zwolnienia z podatków lokalnych w zamian za tworzenie nowych miejsc pracy. • Wspieranie współpracy nauka-biznes-samorząd, w celu wdrażania innowacji w lokalnych firmach. • Wyznaczenie i uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych dedykowanych dla logistyki i lekkiej produkcji, wykorzystujących bliskość węzła autostrady A4.
2.2 Wzmocnienie potencjału rolnictwa poprzez modernizację, dywersyfikację i rozwój przetwórstwa lokalnego.	• Wspieranie modernizacji gospodarstw rolnych, w tym wdrażania nowych technologii, maszyn i systemów rolnictwa precyzyjnego. • Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i sprzedaży bezpośredniej, w tym wsparcie dla RHD (Rolniczy Handel Detaliczny) i tworzenie lokalnych targowisk. • Promocja produktów lokalnych i tradycyjnych, w tym budowa marki lokalnej i certyfikacja produktów (np. "Smaki Grodziska"). • Wspieranie rolnictwa ekologicznego i agroturystyki, jako alternatywnych źródeł dochodu dla gospodarstw małoobszarowych. • Organizowanie szkoleń i doradztwa rolniczego, w zakresie funduszy UE, nowoczesnych upraw i ochrony środowiska. • Budowa i modernizacja dróg dojazdowych do gruntów rolnych, w celu poprawy logistyki i dostępności pól. • Wspieranie działań retencyjnych na obszarach rolniczych, w celu przeciwdziałania skutkom suszy (mała retencja, stawy).

	• Wspieranie zrzeszania się rolników, w grupy producenckie, spółdzielnie i klastry, w celu zwiększenia siły rynkowej. • Rewitalizacja terenów poprzemysłowych i popegeerowskich na cele gospodarcze lub rolnicze. • Edukacja w zakresie bioróżnorodności i ochrony gleb, promowanie dobrych praktyk rolniczych.
2.3 Budowa i promocja marki turystycznej Gminy Grodzisko Dolne w oparciu o zasoby przyrodnicze, kulturowe i rekreacyjne.	• Tworzenie i rozwój produktów turystycznych, opartych na walorach przyrodniczych (Zalew Czyste, lasy) i kulturowych (Turki). • Budowa i rozbudowa infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej (wsparcie dla prywatnych kwater, pól namiotowych, kamperowisk) i gastronomicznej. • Rozwój turystyki rowerowej, w tym budowa ścieżek rowerowych, Miejsc Obsługi Rowerzystów (MOR) i integracja ze szlakiem GreenVelo. • System identyfikacji i informacji turystycznej, w tym tablice informacyjne, oznakowanie atrakcji, aplikacje mobilne i portale www. • Promocja turystyczna gminy w regionie i kraju, udział w targach turystycznych, kampanie w mediach społecznościowych. • Wspieranie turystyki aktywnej i specjalistycznej, np. nordic walking, wędkarstwo, turystyka konna, birdwatching. • Organizacja cyklicznych imprez turystycznych i rekreacyjnych, przyciągających turystów jednodniowych i weekendowych. • Współpraca w ramach klastrów i organizacji turystycznych (Lokalne Organizacje Turystyczne, Leżajski Obszar Funkcjonalny). • Zagospodarowanie turystyczne obszarów leśnych i cennych przyrodniczo, z poszanowaniem zasad ochrony przyrody (ścieżki dydaktyczne, wieże widokowe). • Szkolenia dla branży turystycznej, w zakresie podnoszenia standardów obsługi i marketingu usług.

Źródło: opracowanie własne

Realizacja Celu Strategicznego 3 stanowi techniczny i środowiskowy fundament rozwoju Gminy Grodzisko Dolne. W obliczu globalnych wyzwań klimatycznych oraz rosnących

oczekiwań mieszkańców, gmina musi przejść transformację od tradycyjnego zarządzania infrastrukturą w kierunku rozwiązań inteligentnych, energooszczędnych i niskoemisyjnych. Kluczowym zadaniem jest tu uzupełnienie brakujących ogniw w sieciach przesyłowych i komunikacyjnych, co jest niezbędne dla zapewnienia równych szans rozwojowych wszystkim sołectwom.

Pierwszym obszarem interwencji (Cel Operacyjny 3.1) jest likwidacja wykluczenia komunikacyjnego i rozwój transportu. Obecny brak zorganizowanego transportu publicznego stanowi istotną barierę dla mieszkańców, szczególnie młodzieży i seniorów. Działania w tym zakresie obejmują stworzenie spójnego systemu połączeń autobusowych, integrację z transportem kolejowym oraz budowę bezpiecznej infrastruktury dla rowerzystów i pieszych. Celem jest zapewnienie mobilności mieszkańców w sposób, który ogranicza uzależnienie od samochodów prywatnych i zmniejsza emisję spalin.

Drugim kluczowym wyzwaniem jest transformacja energetyczna (Cel Operacyjny 3.2). Gmina Grodzisko Dolne, dysponując wybitnym potencjałem nasłonecznienia, zamierza stać się liderem w wykorzystaniu Odnawialnych Źródeł Energii (OZE). Inwestycje w fotowoltaikę, termomodernizację budynków publicznych oraz wsparcie mieszkańców w wymianie źródeł ciepła mają na celu nie tylko ochronę powietrza, ale także obniżenie kosztów życia i funkcjonowania samorządu. Równolegle prowadzone będą działania na rzecz rozbudowy sieci gazowej, aby zapewnić mieszkańcom alternatywę dla paliw stałych.

Trzecim filarem jest dbałość o bezpieczeństwo ekologiczne i zasoby naturalne (Cel Operacyjny 3.3). Priorytetem jest tutaj „domknięcie" systemu gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę kanalizacji na terenach dotychczas nieobsługiwanych, co jest kluczowe dla ochrony wód gruntowych i cennych przyrodniczo obszarów gminy. Istotnym elementem są również działania adaptacyjne do zmian klimatu, w tym retencja wód opadowych oraz zwiększanie naturalnej retencji korytowej i obszarowej w dolinach rzecznych (głównie rzeki Leszczynki), mające na celu ochronę mienia i zdrowia mieszkańców przed ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi.

Realizacja Celu Strategicznego 3 wymaga również aktywnego podejścia do polityki przestrzennej i osadniczej (Cel Operacyjny 3.4). W obliczu niekorzystnych trendów demograficznych, samo zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych może okazać się niewystarczające, jeśli potencjalni nowi mieszkańcy napotkają bariery w postaci braku dostępnych terenów pod budowę domu. Gmina Grodzisko Dolne, chcąc wykorzystać szansę wynikającą z trendów suburbanizacyjnych oraz bliskości dużych ośrodków miejskich, musi stworzyć podaż atrakcyjnych i w pełni uzbrojonych działek budowlanych.

Działania w tym zakresie koncentrują się na racjonalnym planowaniu przestrzennym, które z jednej strony otworzy nowe tereny inwestycyjne, a z drugiej – uchroni gminę przed chaosem urbanistycznym i degradacją krajobrazu. Kluczowym wyzwaniem jest tu pogodzenie nowoczesnego budownictwa jednorodzinnego z tradycyjnym układem wsi oraz ochroną

gruntów rolnych i leśnych. Świadome kształtowanie przestrzeni, wsparte odpowiednią infrastrukturą techniczną, ma uczynić z Gminy Grodzisko Dolne miejsce pierwszego wyboru dla osób poszukujących spokoju i wysokiej jakości życia na wsi, przy jednoczesnym zachowaniu jej unikalnego, rolniczego charakteru.

Wszystkie cztery cele operacyjne mają na celu stworzenie nowoczesnych ram dla rozwoju gminy, zapewniając mieszkańcom komfort życia w czystym środowisku oraz bezpieczeństwo w obliczu wyzwań cywilizacyjnych.

Tabela 4. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 3

Cel operacyjny	Kierunki działań
3.1 Likwidacja wykluczenia komunikacyjnego i rozwój transportu niskoemisyjnego.	• Organizacja i rozwój publicznego transportu zbiorowego, w tym tworzenie nowych linii autobusowych łączących sołectwa z ośrodkami miejskimi (Leżajsk, Rzeszów). • Budowa i modernizacja dróg gminnych i lokalnych, poprawa parametrów technicznych i nawierzchni. • Budowa infrastruktury dla pieszych i rowerzystów, w tym chodników, ciągów pieszo-rowerowych i bezpiecznych przejść dla pieszych (poprawa bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu). • Modernizacja oświetlenia ulicznego, na energooszczędne typu LED wraz z systemami inteligentnego sterowania. • Rozwój infrastruktury przystankowej, budowa i wymiana wiat przystankowych, zatok autobusowych oraz węzłów przesiadkowych. • Integracja różnych form transportu, budowa parkingów Park&Ride oraz Bike&Ride (szczególnie przy stacji kolejowej). • Wspieranie elektromobilności, w tym budowa ogólnodostępnych stacji ładowania pojazdów elektrycznych. • Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego, montaż radarów, progów zwalniających, aktywnego oznakowania. • Likwidacja barier transportowych dla osób o ograniczonej mobilności, w tym zakup taboru niskopodłogowego (w przypadku transportu gminnego) lub usług "door-to-door".

	• Współpraca z zarządcami dróg wyższej kategorii (powiat, województwo), na rzecz modernizacji kluczowych ciągów komunikacyjnych przebiegających przez gminę.
3.2 Transformacja energetyczna gminy poprzez rozwój OZE i poprawę efektywności energetycznej.	• Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE), w tym instalacja paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła, magazynów energii na budynkach publicznych i prywatnych. • Głęboka termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, w celu zmniejszenia zapotrzebowania na energię i kosztów eksploatacji. • Wspieranie mieszkańców w wymianie źródeł ciepła i termomodernizacji domów, m.in. poprzez punkty konsultacyjne programów "Czyste Powietrze". • Rozbudowa sieci gazowej na terenach niezgazyfikowanych, jako paliwa przejściowego w transformacji energetycznej. • Tworzenie klastrów energii i spółdzielni energetycznych, w celu budowania lokalnego bezpieczeństwa energetycznego i obniżania kosztów dla mieszkańców. • Promocja budownictwa energooszczędnego i pasywnego. • Wdrażanie systemów zarządzania energią w gminie (monitoring zużycia, inteligentne sterowanie). • Modernizacja systemów grzewczych w budynkach komunalnych na niskoemisyjne. • Edukacja ekologiczna w zakresie oszczędzania energii i korzyści z OZE. • Wykorzystanie potencjału biomasy i biogazu rolniczego do produkcji energii (przy zachowaniu akceptacji społecznej).
3.3 Ochrona zasobów środowiska, gospodarka wodna i adaptacja do zmian klimatu.	• Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków, w celu zapewnienia dostępu do kanalizacji na obszarach o zwartej zabudowie. • Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach o zabudowie rozproszonej, gdzie budowa sieci jest nieekonomiczna.

	• Modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej oraz ujęć wody, w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw wody pitnej. • Rozwój systemu gospodarki odpadami, w tym modernizacja PSZOK, działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego (GOZ) i zapobiegania powstawaniu odpadów. • Zwiększanie retencji wód opadowych i roztopowych, budowa zbiorników retencyjnych, systemów zagospodarowania deszczówki, ochrona mokradeł. • Wspieranie naturalnej retencji korytowej i obszarowej, renaturyzacja dolin rzecznych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury minimalizującej skutki ekstremalnych zjawisk pogodowych i wezbrań wód (m.in. w zlewni rzeki Leszczynki). • Opracowanie i wdrażanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (dla terenów zurbanizowanych gminy). • Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, tworzenie parków kieszonkowych, nasadzenia drzew, ogrody deszczowe, renaturyzacja cieków. • Ochrona powietrza i walka ze smogiem, monitoring jakości powietrza, kontrole palenisk, kampanie edukacyjne. • Ochrona bioróżnorodności i cennych przyrodniczo obszarów, walka z gatunkami inwazyjnymi, ochrona pomników przyrody.
3.4 Kształtowanie atrakcyjnej przestrzeni dla osadnictwa jednorodzinnego przy zachowaniu ładu wiejskiego	• Wyznaczenie nowych terenów rozwoju jednorodzinnej zabudowy mieszkaniowej w odpowiedzi na prognozowany napływ mieszkańców. • Rozwój infrastruktury na terenach przeznaczonych pod budownictwo indywidualne w celu zachęcenia prywatnych zachęcenia prywatnych właścicieli gruntów do ich zbywania na cele mieszkaniowe. • Wspieranie scaleń i podziałów nieruchomości w celu tworzenia funkcjonalnych działek budowlanych dla mieszkańców.

	• Opracowanie i promocja kompleksowej oferty inwestycyjnej dla osadnictwa jednorodzinnego skierowanej do mieszkańców miast. • Ochrona krajobrazu wiejskiego i estetyki zabudowy. • Wspieranie zabudowy zwartej w celu ograniczenia kosztów infrastruktury.

Źródło: opracowanie własne

Opisane powyżej kierunki działań, pomimo przypisania do celów operacyjnych i strategicznych, stworzyły elastyczną siatkę przedsięwzięć, które przenikają oraz uzupełniają się wzajemnie. Dzięki temu synergistycznemu podejściu do Strategii, na etapie przygotowania i realizacji konkretnych projektów wynikających z dokumentu, możliwe będzie ich ukierunkowanie na więcej niż jeden cel. Należy jednocześnie pamiętać o odpowiednim skoordynowaniu takich działań na poziomie jednostki za nie odpowiedzialnej.

6. Oczekiwane rezultaty działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Efektem realizacji celów operacyjnych, zdefiniowanych w niniejszej Strategii, będzie osiągnięcie konkretnych, mierzalnych rezultatów, które wpłyną na zrównoważony rozwój Gminy Grodzisko Dolne. Rezultaty te przyjmą formę materialną, niematerialną oraz społeczną. Kluczowym założeniem systemu wdrażania Strategii jest weryfikowalność postępów na każdym etapie jej realizacji. Aby spełnić te wymagania, do poszczególnych celów operacyjnych przypisano zestaw wskaźników rozwojowych. Oparte zostały one na obiektywnych danych statystycznych, co pozwoli na rzetelny monitoring zmian zachodzących w Gminie do roku 2030.

Rezultaty dla Celu Strategicznego 1: Mieszkaniec w centrum rozwoju – wysoka jakość życia i silny kapitał społeczny

W sferze społecznej oczekiwanym rezultatem jest zahamowanie procesu depopulacji oraz stworzenie warunków, w których Gmina Grodzisko Dolne będzie postrzegana jako atrakcyjne miejsce do życia dla wszystkich pokoleń. Działania te mają przynieść wymierne efekty w postaci poprawy dostępności usług opiekuńczych oraz podniesienia jakości edukacji, co jest kluczowe dla zatrzymania młodych rodzin. Istotnym rezultatem będzie również wzmocnienie integracji mieszkańców poprzez wsparcie aktywności licznych organizacji pozarządowych oraz kultywowanie unikalnego dziedzictwa Turków Grodziskich. Wskaźniki dla tego celu koncentrują się na dostępności usług publicznych oraz poziomie aktywności społecznej i kulturalnej.

Tabela 5. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 1

Cel operacyjny	Wskaźnik rozwojowy	Wartość bazowa (2024)	Oczekiwana zmiana

Cel operacyjny 1.1	Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%)	85,8%	↑
	Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców (os./10 tys.)	401	↓
Cel operacyjny 1.2	Liczba organizacji pozarządowych wpisanych do rejestru REGON (szt.)	32	↑
	Liczba czytelników bibliotek publicznych w ciągu roku (os.)	1300	↑
Cel operacyjny 1.3	Wydatki budżetu gminy na kulturę fizyczną (zł)	368 796,69 zł	↑
	Liczba obiektów sportowych na terenie gminy (szt.)	28	↑ =

Źródło: opracowanie własne

Rezultaty dla Celu Strategicznego 2: Konkurencyjna i zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach

Rezultatem działań w obszarze gospodarczym ma być dywersyfikacja źródeł dochodów mieszkańców oraz budowa silnej, lokalnej marki turystycznej. Oczekiwane efekty koncentrują się na stworzeniu przyjaznego ekosystemu dla mikroprzedsiębiorczości oraz transformacji rolnictwa w kierunku produkcji ekologicznej i lokalnego przetwórstwa. Kluczowym rezultatem będzie również pełne wykorzystanie potencjału turystycznego Zalewu „Czyste" i dziedzictwa kulturowego, co przełoży się na wzrost ruchu turystycznego. Wskaźniki przypisane do tego celu mierzą dynamikę przedsiębiorczości, profesjonalizację rolnictwa oraz atrakcyjność oferty turystycznej gminy.

Tabela 6. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 2

Cel operacyjny	Wskaźnik rozwojowy	Wartość bazowa (2024)	Oczekiwana zmiana
Cel operacyjny 2.1	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (szt.)	549	↑
	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie gminy (os.)	327	↓
Cel operacyjny 2.2	Liczba nowych certyfikowanych gospodarstw ekologicznych na terenie gminy (szt.)	0	↑
	Liczba stałych targowisk (szt.)	1	↑
Cel operacyjny 2.3	Liczba oznakowanych szlaków turystycznych (szt.)	7	↑

	Liczba uczestników imprez organizowanych przez gminne instytucje kultury, domy i ośrodki kultury (os.)	9725	↑

Źródło: opracowanie własne

Rezultaty dla Celu Strategicznego 3: Nowoczesna, dostępna i odporna infrastruktura w czystym środowisku

W sferze techniczno-przestrzennej nadrzędnym rezultatem jest likwidacja wykluczenia komunikacyjnego oraz zapewnienie bezpieczeństwa środowiskowego. Działania te przyniosą efekty w postaci spójnego systemu transportu zbiorowego i rowerowego, a także dalszego rozwoju systemu gospodarki wodno-ściekowej. Istotnym elementem jest również transformacja energetyczna wykorzystująca wysoki potencjał nasłonecznienia gminy oraz uporządkowanie przestrzeni pod nowe osadnictwo jednorodzinne. Wskaźniki dla tego celu koncentrują się na fizycznym wymiarze inwestycji, efektywności energetycznej oraz realnym przyroście liczby nowych budynków mieszkalnych.

Tabela 7. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 3

Cel operacyjny	Wskaźnik rozwojowy	Wartość bazowa (2024)	Oczekiwana zmiana
Cel operacyjny 3.1	Długość ścieżek rowerowych (km)		↑
	Wydatki majątkowe gminy na transport i łączność (zł)	6 314 386,83	↑ =
Cel operacyjny 3.2	Wydatki majątkowe gminy na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu (zł)	49793,41	↑
	Zużycie gazu sieciowego w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (kWh)	813,2	↑
Cel operacyjny 3.3	Odsetek ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej (%)	60,1%	↑
	Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów (%)	43,92%	↑
Cel operacyjny 3.4	Liczba budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania rocznie (szt.)	17	↑
	Saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	- 0,8	↑

Źródło: opracowanie własne

7. Terytorialny wymiar wsparcia

Fundamentem nowoczesnego planowania strategicznego jest osadzenie procesów rozwojowych w konkretnej przestrzeni. Nadanie zjawiskom społeczno-gospodarczym wymiaru terytorialnego pozwala na odejście od ogólnych rozwiązań sektorowych na rzecz działań precyzyjnych. W przypadku Gminy Grodzisko Dolne podejście to umożliwia trafniejszą identyfikację lokalnych potencjałów oraz skuteczniejszą niwelację barier rozwojowych, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych sołectw oraz zróżnicowania funkcjonalnego terenu Gminy.

Zastosowanie terytorializacji interwencji niesie za sobą wymierne korzyści zarządcze i społeczne. Przede wszystkim pozwala na optymalizację wydatkowania środków publicznych poprzez kierowanie strumieni finansowych tam, gdzie przyniosą one największy efekt. Dodatkowo, jasne zdefiniowanie obszarów wsparcia zwiększa przejrzystość prowadzonej polityki rozwoju, co buduje zaufanie mieszkańców i zachęca lokalnych liderów, przedsiębiorców oraz organizacje pozarządowe do aktywnego włączania się w realizację celów Strategii.

Niniejszy rozdział identyfikuje kluczowe strefy wymagające szczególnej koncentracji działań – tzw. Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Ich wyznaczenie wynika z jednej strony z zapisów dokumentów wyższego rzędu (Strategia Rozwoju Województwa, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego), a z drugiej – z wewnętrznych uwarunkowań Gminy Grodzisko Dolne. W analizie uwzględniono m.in. przynależność Gminy do Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz jej rolniczo-turystyczny charakter, determinujący specyficzne potrzeby w zakresie infrastruktury i ochrony krajobrazu.

Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie krajowym

Analiza dokumentów szczebla centralnego, w tym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, wskazuje na dwa główne typy obszarów problemowych wymagających wsparcia: miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz gminy zagrożone trwałą marginalizacją. Gmina Grodzisko Dolne, ze względu na swoją specyfikę i wskaźniki, nie została zakwalifikowana do żadnej z tych grup w sposób bezpośredni na listach krajowych.

Należy jednak podkreślić, że Gmina znajduje się w całości w zasięgu ponadregionalnego Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia. Oznacza to, że samorząd oraz lokalni beneficjenci mają preferencyjny dostęp do dedykowanych środków finansowych, ukierunkowanych na nadrabianie zaległości rozwojowych względem lepiej rozwiniętych regionów UE.

Mapa 1. Gminy zagrożone marginalizacją oraz miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze w województwie podkarpackim

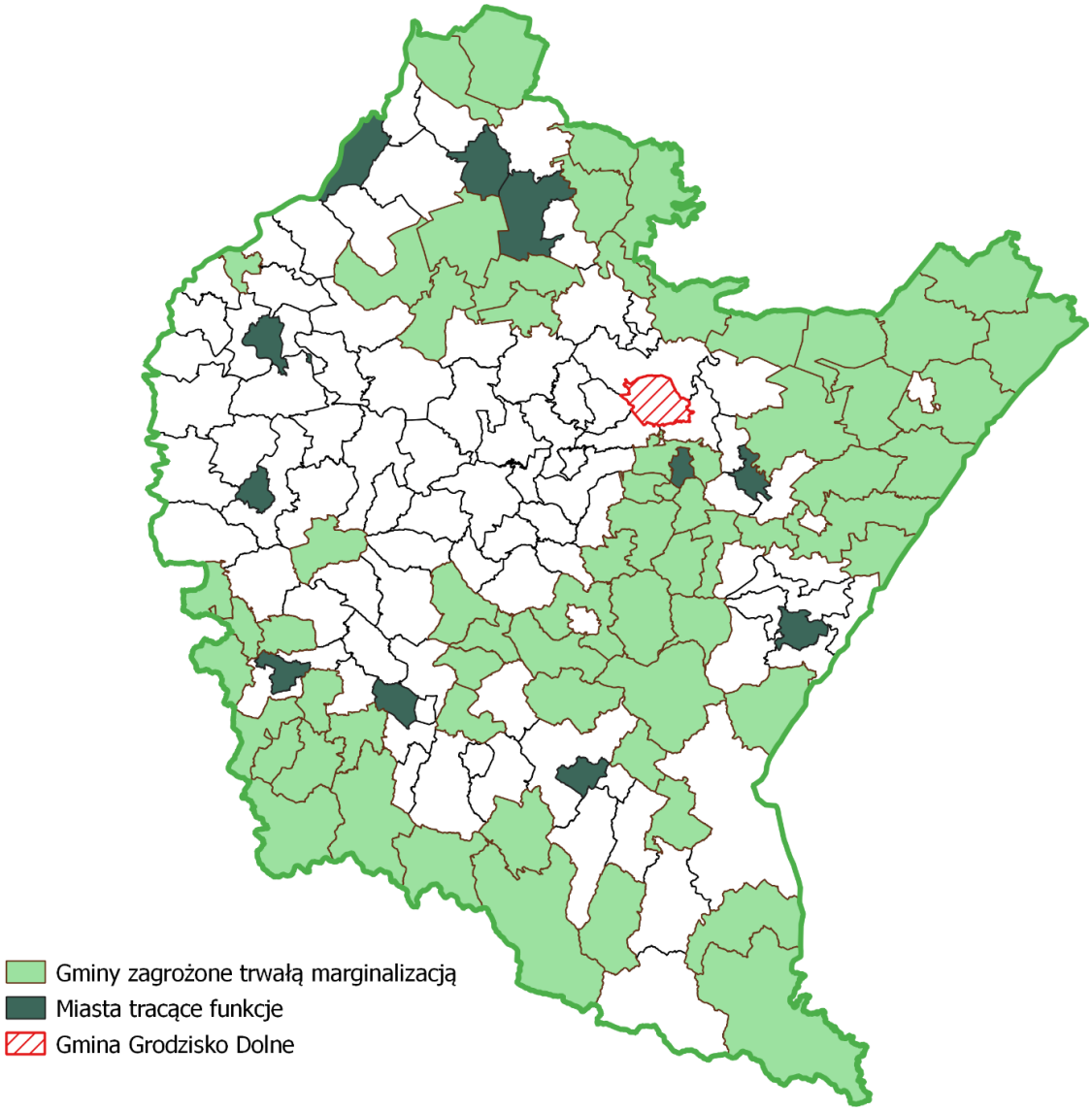

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Przynależność Gminy do OSI Polska Wschodnia stanowi bardzo ważny atut i impuls rozwojowy. Otwiera to bowiem drogę do aplikowania o dodatkowe środki finansowe, w szczególności z programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW) 2021–2027. Środki te stanowią istotne źródło finansowania dla działań zaplanowanych w niniejszej Strategii, zwłaszcza w obszarach adaptacji do zmian klimatu, zrównoważonej mobilności, gospodarki wodno-ściekowej oraz rozwoju ponadlokalnych produktów turystycznych.

Mapa 2. OSI Wschodnia Polska

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie regionalnym

Kluczowym dokumentem wyznaczającym kierunki wsparcia terytorialnego jest Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030. Dokument ten definiuje tzw. bieguny wzrostu oraz obszary wymagające specyficznej interwencji.

Strategia regionu wyznaczyła cztery OSI, natomiast gmina Grodzisko Dolne przypisana została do dwóch z nich:

- OSI 7.3 Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju.
- OSI 7.4 „Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku".

Klasyfikacja ta determinuje główne kierunki rozwoju Gminy, kładąc nacisk na wielofunkcyjny rozwój wsi, ochronę krajobrazu oraz podnoszenie jakości życia z dala od aglomeracji. OSI podzielone zostały dodatkowo na bardziej precyzyjne kierunki działań, z których pięć dotyczy bezpośrednio gminy Grodzisko Dolne:

A. 7.3.1 Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją

Gmina Grodzisko Dolne została wskazana w dokumencie strategicznym województwa jako obszar zagrożony trwałą marginalizacją na poziomie regionalnym. Celem przypisanej tu interwencji jest przełamanie barier strukturalnych i peryferyjnych oraz zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy. Kluczowe działania wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych;
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się
- z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;
- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej;
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Mapa 3. Gminy zagrożone marginalizacją wskazane na poziomie regionalnym

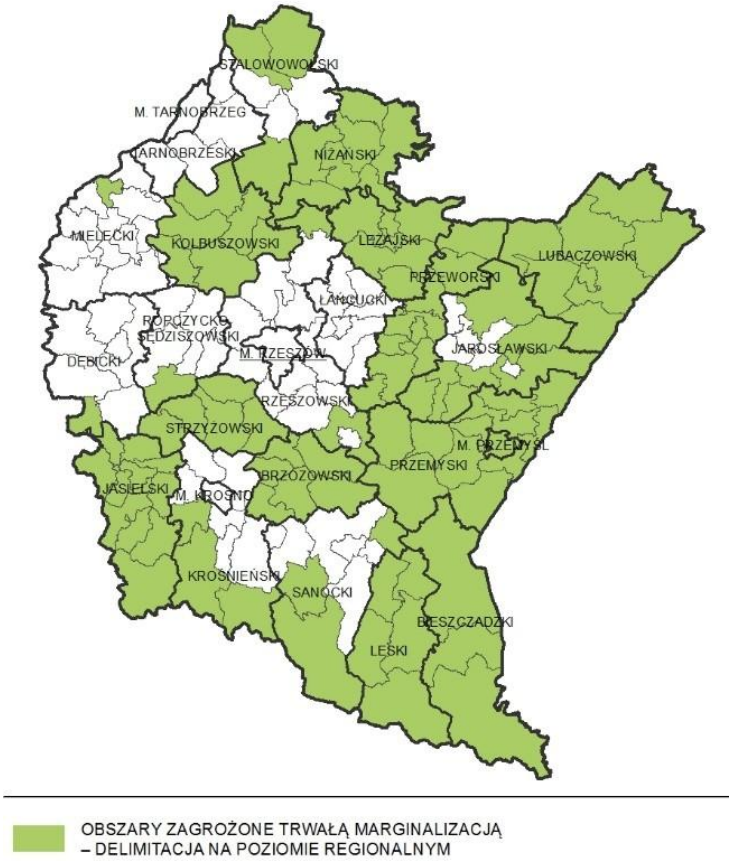

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

B. 7.4.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej

Jako gmina o charakterze typowo wiejskim, Grodzisko Dolne wymaga ciągłych nakładów na niwelowanie różnic infrastrukturalnych względem ośrodków miejskich. Celem interwencji jest tu walka z wykluczeniem cywilizacyjnym i technicznym. Kluczowe działania wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa mieszkańców;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej
- i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków w tym kompleksowej infrastruktury technicznej dla rozwoju przedsiębiorczości.

C. 7.4.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Celem tego obszaru wsparcia jest przełamanie monokultury rolniczej i dywersyfikacja źródeł dochodu mieszkańców Gminy. Interwencja skupia się na wykorzystaniu endogenicznych potencjałów Grodziska Dolnego – turystyki, rolnictwa ekologicznego oraz drobnej wytwórczości. Kluczowe działania wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych;
- ukierunkowanie na dywersyfikację specjalizacji w celu podniesienia towarowości gospodarstw rolniczych;
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby
- i specjalizacje.

D. 7.4.3 Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym

Siłą Gminy Grodzisko Dolne jest kapitał społeczny. Ten obszar interwencji ma na celu podtrzymanie silnej tożsamości lokalnej, integrację międzypokoleniową oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Kluczowe działania wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej
- w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej;
- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

E. 7.4.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej

Działania w tym zakresie mają kluczowe znaczenie dla zachowania ładu przestrzennego Gminy, ochrony gruntów rolnych oraz estetyki krajobrazu, co bezpośrednio wpływa na atrakcyjność osadniczą. Kluczowe działania wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030:

- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;
- wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego w projektowaniu przestrzeni wiejskiej;
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzanie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku;
- budowa oraz modernizacja infrastruktury wspierającej rozwój funkcji kulturowo-społecznych na terenach wiejskich;

- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

Mapa 4. Obszary wiejskie województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie lokalnym

Uzupełnieniem terytorialnego wymiaru wsparcia, wynikającego z dokumentów krajowych i regionalnych, jest wyznaczenie obszarów problemowych na poziomie lokalnym. Dla Gminy Grodzisko Dolne kluczowym, wewnętrznym Obszarem Strategicznej Interwencji jest **Obszar Rewitalizacji**, zdefiniowany w Gminnym Programie Rewitalizacji.

Jest to teren, na którym zdiagnozowano największą koncentrację negatywnych zjawisk społecznych, współwystępujących z problemami w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej.

Mapa 5. Obszar Rewitalizacji wyznaczony w gminie Grodzisko Dolne

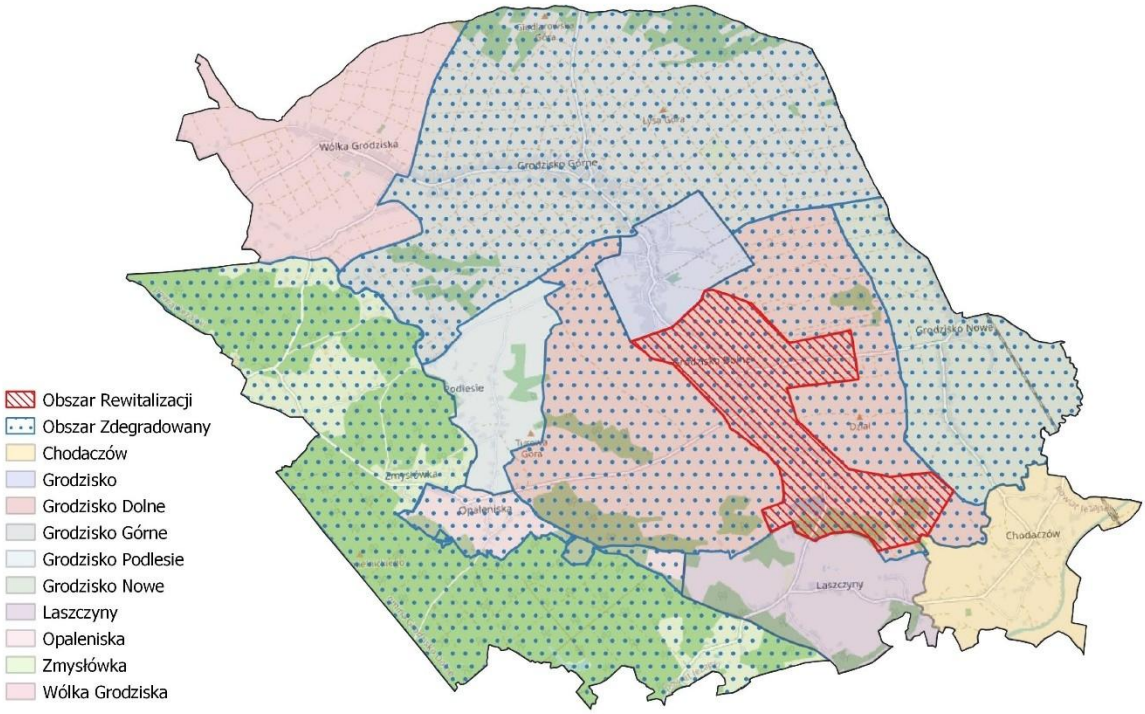

Źródło: Program Rozwoju Rewitalizacji Gminy Grodzisko Dolne na lata 2023-2030

Interwencja strategiczna w tym obszarze ma charakter kompleksowy i wielowymiarowy, koncentrując się na pięciu kluczowych kierunkach, spójnych z celami programu rewitalizacji:

1. **Sfera społeczna:** Działania ukierunkowane na poprawę jakości życia społeczności lokalnej, w tym zwiększenie aktywności obywatelskiej, włączenie społeczne osób ze szczególnymi potrzebami, poprawę bezpieczeństwa oraz wzmocnienie tożsamości lokalnej i integracji mieszkańców.

2. **Sfera gospodarcza:** Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców, połączone z poprawą sytuacji na rynku pracy oraz tworzeniem warunków sprzyjających powstawaniu nowych inicjatyw biznesowych.

3. **Sfera środowiskowa:** Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez działania z zakresu ograniczenia niskiej emisji, termomodernizacji, wykorzystania OZE, a także zagospodarowania terenów zdegradowanych na cele rekreacyjne i turystyczne oraz adaptacji do zmian klimatu (m.in. poprzez systemy małej retencji i zrównoważonego gospodarowania wodami opadowymi).

4. **Sfera techniczna:** Podniesienie jakości infrastruktury technicznej, obejmujące poprawę warunków mieszkaniowych, modernizację sieci drogowej i komunalnej oraz dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

5. **Sfera przestrzenno-funkcjonalna:** Podniesienie estetyki i funkcjonalności przestrzeni, w tym tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, likwidacja barier

architektonicznych, rozwój oferty czasu wolnego oraz infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej.

Wyznaczenie tego obszaru pozwala na precyzyjne skierowanie strumienia środków (w tym funduszy zewnętrznych dedykowanych rewitalizacji) tam, gdzie są one najbardziej potrzebne dla przywrócenia funkcji społeczno-gospodarczych i wyrównania szans rozwojowych wewnątrz Gminy.

8. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej stanowi kluczowy element Strategii, będący pomostem pomiędzy sferą planowania społeczno-gospodarczego a fizycznym zagospodarowaniem terenu Gminy Grodzisko Dolne. Jest to terytorialna wizualizacja wizji rozwoju gminy, która przekłada cele strategiczne i operacyjne na konkretne kierunki zmian w przestrzeni.

Opracowanie modelu wynika z zapisów ustawy o samorządzie gminnym oraz ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, a jego treść uwzględnia wymogi ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Ustalenia zawarte w niniejszym rozdziale stanowią wiążące wytyczne dla nowo tworzonego dokumentu planistycznego – Planu Ogólnego Gminy, zapewniając spójność polityki rozwoju gminy na wszystkich szczeblach zarządzania.

Struktura modelu opiera się na dwóch komplementarnych elementach:

1. **Rysunku modelu** – stanowiącym graficzną syntezę wybranych ustaleń o charakterze strefowym.

2. **Ustaleniach i rekomendacjach w formie opisowej** – zawierających katalog zasad, nakazów i zakazów kształtowania przestrzeni w kluczowych obszarach, takich jak ochrona środowiska, osadnictwo, gospodarka czy infrastruktura.

Należy podkreślić, że zgodnie z metodyką planowania strategicznego, rysunek modelu ma charakter wyłącznie kierunkowy i schematyczny. Zastosowana zasada generalizacji przestrzennej ma na celu wskazanie ogólnych tendencji i pożądanych kierunków rozwoju, bez przesądzania o przebiegu granic z dokładnością do działki ewidencyjnej. Taka konstrukcja modelu zapewnia gminie niezbędną elastyczność operacyjną, pozwalając na precyzyjne wyznaczenie linii rozgraniczających oraz parametrów urbanistycznych na etapie sporządzania aktu prawa miejscowego, jakim jest Plan Ogólny oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Mapa 6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego

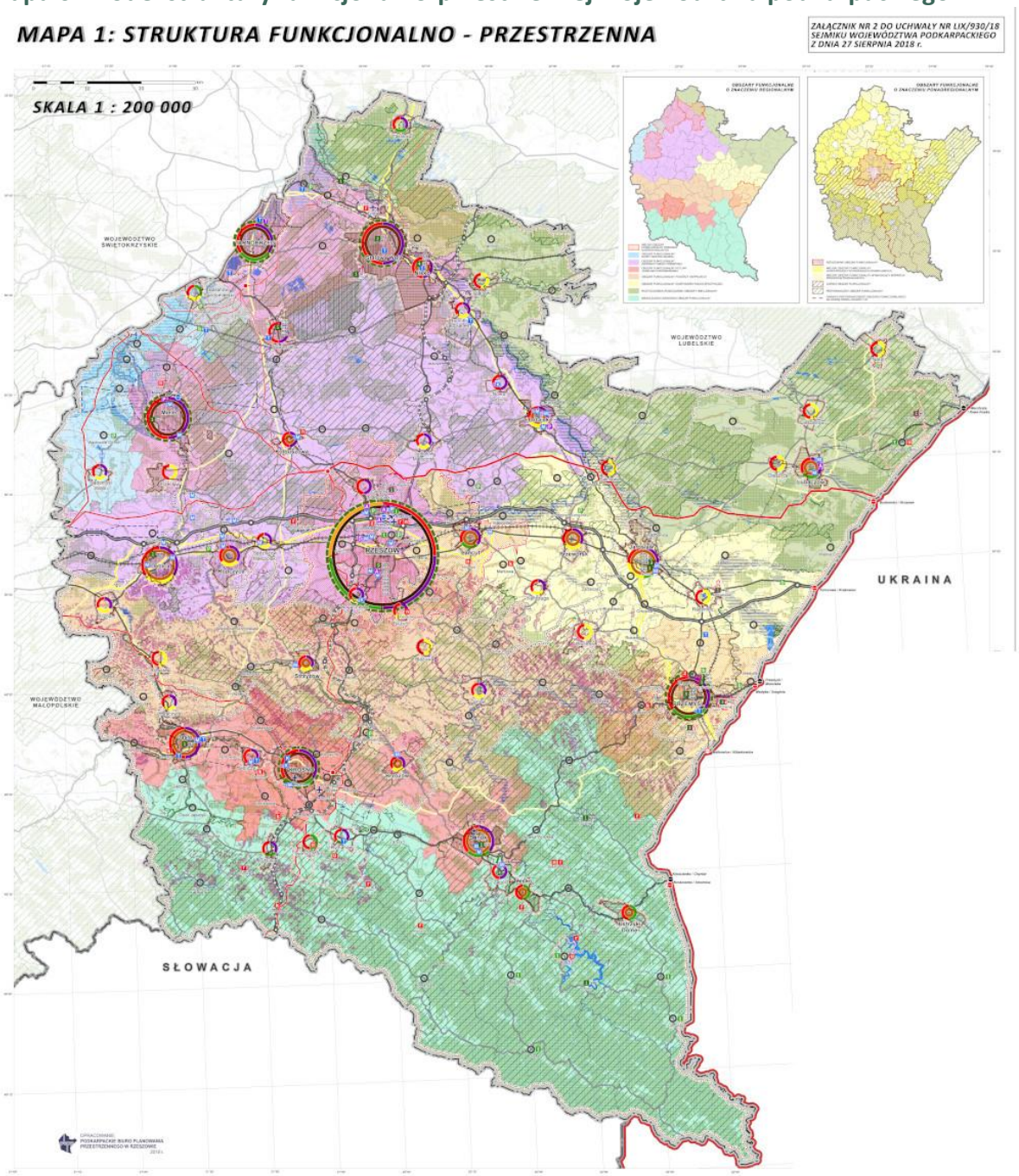

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030

Mapa 7. Zbliżenie na Gminę Grodzisko Dolne oraz legenda modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego

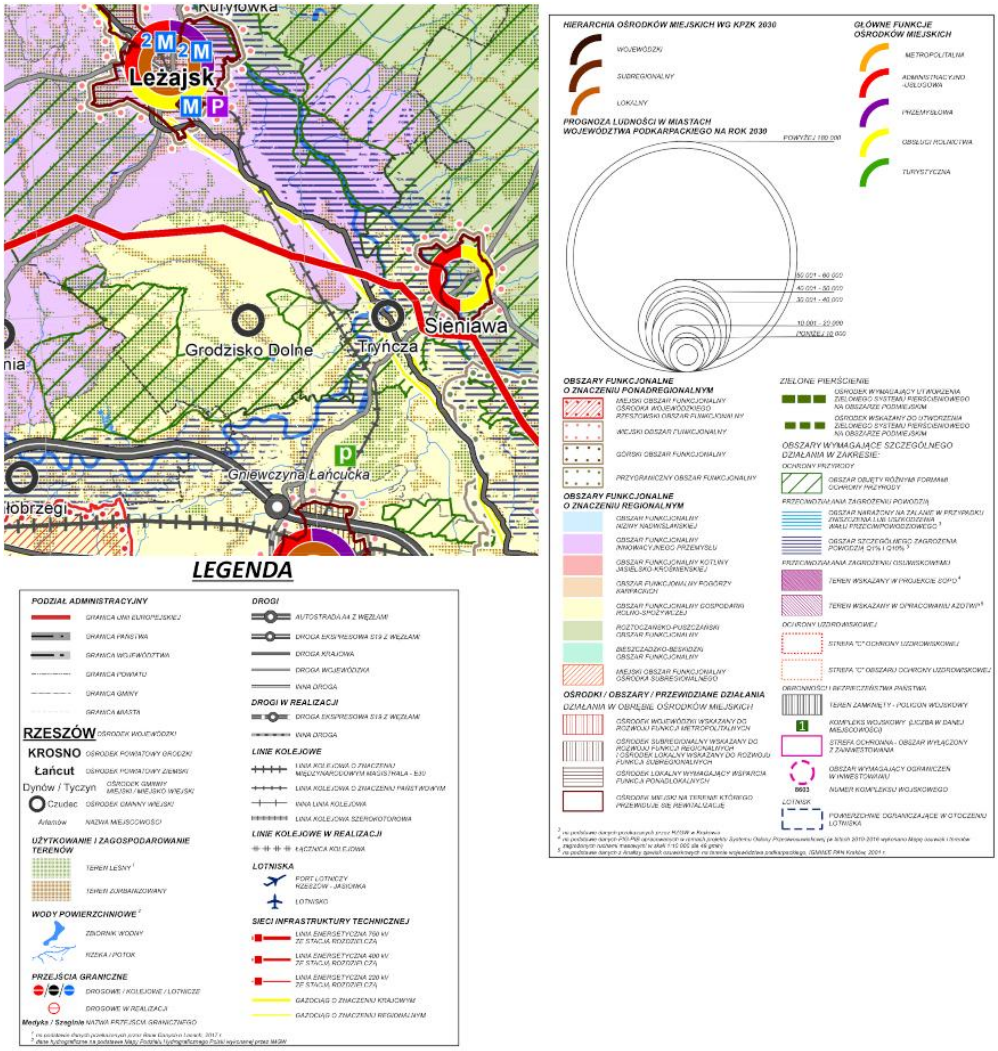

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030

Prezentowane powyżej uwarunkowania wynikające z dokumentów wyższego rzędu wskazują na rolę Gminy Grodzisko Dolne jako obszaru wspierającego powiązania regionalne, szczególnie w kontekście bliskości korytarzy transportowych oraz ochrony systemu przyrodniczego doliny Wisłoka.

Przeniesienie tych kierunków na poziom lokalny wymaga zdefiniowania konkretnych zasad zagospodarowania, które z jednej strony zabezpieczą unikalne walory gminy, a z drugiej – pozwolą na racjonalne wykorzystanie potencjału osadniczego i gospodarczego. Kluczowym narzędziem tej konkretyzacji jest poniższe zestawienie ustaleń i rekomendacji, które stanowi bezpośrednią wytyczną dla dalszych prac nad Planem Ogólnym Gminy.

Ustalenia te zostały pogrupowane w sfery tematyczne, odpowiadające najważniejszym wyzwaniom przestrzennym Gminy:

- **Środowisko i krajobraz** – ochrona błękitno-zielonej infrastruktury, w tym dolin rzecznych oraz obszarów chronionego krajobrazu.

- **Gospodarka i infrastruktura** – wyznaczanie stref aktywności wspierających lokalną przedsiębiorczość oraz budowanie odporności energetycznej z poszanowaniem ładu estetycznego.
- **Ład przestrzenny i osadnictwo** – koncentracja na dogęszczaniu istniejącej zabudowy i ochronie przed niekontrolowanym „rozlewaniem się" budynków na tereny rojne.

Syntezą tych wszystkich zasad jest model struktury funkcjonalno-przestrzennej, który w sposób schematyczny wizualizuje docelowy układ gminy, dzieląc ją na strefy o różnym reżimie i przeznaczeniu. Poniższa tabela oraz rysunek modelu stanowią nierozerwalną całość i powinny być interpretowane łącznie.

Sieć powiązań przyrodniczych

Sieć powiązań przyrodniczych ma fundamentalny wpływ na politykę przestrzenną Gminy Grodzisko Dolne. Determinuje ona kierunki rozwoju osadnictwa oraz turystyki poprzez szereg uwarunkowań środowiskowych i ograniczeń formalnych, wynikających z prawnych form ochrony przyrody. Jednocześnie system ten stanowi o unikalnym potencjale Gminy, pełniąc funkcję jej „zielonych płuc" oraz bazy dla rozwoju rekreacji i turystyki przyrodniczej.

Poniższa mapa przedstawia rozmieszczenie najważniejszych elementów środowiska naturalnego na terenie Gminy.

Mapa 8. Sieć powiązań przyrodniczych gminy Grodzisko Dolne

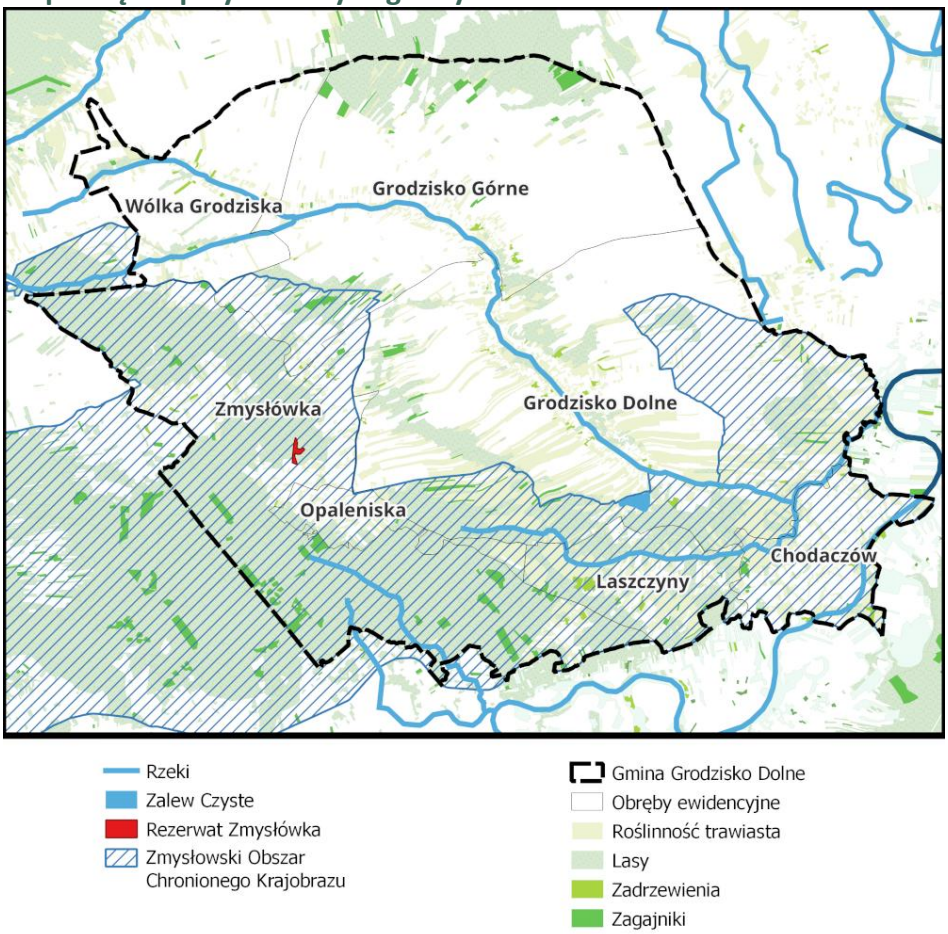

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDOO oraz BDOT10k

Analiza przestrzenna wykazuje, że system przyrodniczy Gminy Grodzisko Dolne charakteryzuje się wyraźną dwubiegunowością. Północna część Gminy zdominowana jest przez tereny otwarte i doliny rzeczne, natomiast część południowa i południowo-zachodnia stanowi zwarty kompleks leśny o wysokich walorach przyrodniczych. W strukturze tej wyróżnić należy następujące kluczowe elementy i formy ochrony przyrody:

1. **Zmysłowski Obszar Chronionego Krajobrazu** – jest to dominująca forma ochrony powierzchniowej w Gminie. Obszar ten obejmuje znaczną część terenów południowych i zachodnich (sołectwa Zmysłówka, Opaleniska, Laszczyny), stanowiąc kluczowy element regionalnego systemu ekologicznego. Pełni on funkcję korytarza ekologicznego oraz ostoi dla różnorodności biologicznej, łącząc się z kompleksami leśnymi sąsiednich gmin.
2. **Rezerwat przyrody „Zmysłówka"** – najcenniejszy punktowo element sieci przyrodniczej Gminy, zlokalizowany wewnątrz Zmysłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Rezerwat ten chroni unikalne zbiorowiska leśne oraz stanowiska rzadkich roślin i stanowi obszar o najwyższym reżimie ochronnym, wyłączonym z intensywnego zagospodarowania.
3. **Zalew „Czyste"** – sztuczny zbiornik wodny zlokalizowany w centralnej części Gminy, który poza funkcją retencyjną stał się głównym ośrodkiem rekreacyjnym i turystycznym. Wraz z otaczającymi go terenami zieleni stanowi ważny element błękitno-zielonej infrastruktury Gminy.

Poza obszarami chronionymi prawnie, fundamentem sieci przyrodniczej są **lasy i zadrzewienia**, które zajmują znaczną powierzchnię południowej części Gminy. Tworzą one zwarte kompleksy leśne, kluczowe dla mikroklimatu i retencji wody. Tereny otwarte, zdominowane przez **roślinność trawiastą** (łąki i pastwiska), skoncentrowane są głównie w dolinach cieków wodnych w północnej i wschodniej części Gminy, pełniąc naturalne funkcje terenów zalewowych i przewietrzających.

W aspekcie hydrologicznym, sieć rzeczna Gminy oparta jest na rzece Leszczynce oraz jej dopływach, które tworzą naturalne osie kompozycyjne krajobrazu. Zgodnie z podziałem hydrograficznym, teren Gminy należy do Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP):

- RW200010227149 – Dopływ spod Chałupek Dębniańskich
- RW200009226929 – Leszczynka
- RW20001122699 – Wisłok od Starego Wisłoka do ujścia
- RW200010227189 – Błotnia

W zakresie wód podziemnych Gmina znajduje się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 425 oraz Jednolitych Zbiorników Wód Podziemnych o numerach: GW2000153 i GW2000136.

Istotnym elementem limitującym zagospodarowanie przestrzenne są tereny zagrożone powodzią. W Gminie Grodzisko Dolne zagrożenie to koncentruje się w dolinach rzecznych. Obszary te, wyznaczone na mapach zagrożenia powodziowego, podlegają ograniczeniom inwestycyjnym mającym na celu ochronę ludzi i mienia. Gmina Grodzisko Dolne objęta jest

mapami zagrożenia powodziowego o numerach: M-34-69-B-c-4, M-34-69-B-d-4, M-34-69-D-b-2, M-34-69-D-b-3, M-34-69-D-b-4, M-34-70-C-a-1 oraz M-34-70-A-c-3.

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują zakazy i ograniczenia wynikające z ustawy Prawo Wodne. Uwarunkowania te muszą zostać bezwzględnie uwzględnione w Planie Ogólnym Gminy, a wszelkie inwestycje na tych terenach wymagają uzgodnień z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie. Na obszarach tych rekomenduje się powstrzymanie od lokalizacji intensywnej zabudowy kubaturowej, a ich nadrzędną funkcją w modelu przestrzennym gminy pozostaje naturalna retencja wód.

Sieć powiązań komunikacyjnych

Sieć powiązań komunikacyjnych stanowi podstawę dostępności Gminy Grodzisko Dolne. Decyduje ona o atrakcyjności osadniczej, mobilności mieszkańców dojeżdżających do pracy i szkół oraz o dostępności do usług publicznych. Ze względu na rolniczy charakter Gminy, układ ten pełni również kluczową rolę w obsłudze transportu rolnego.

Poniższa mapa przedstawia hierarchiczny układ komunikacyjny Gminy, uwzględniający transport drogowy i kolejowy.

Mapa 9. Sieć powiązań komunikacyjnych gminy Grodzisko Dolne

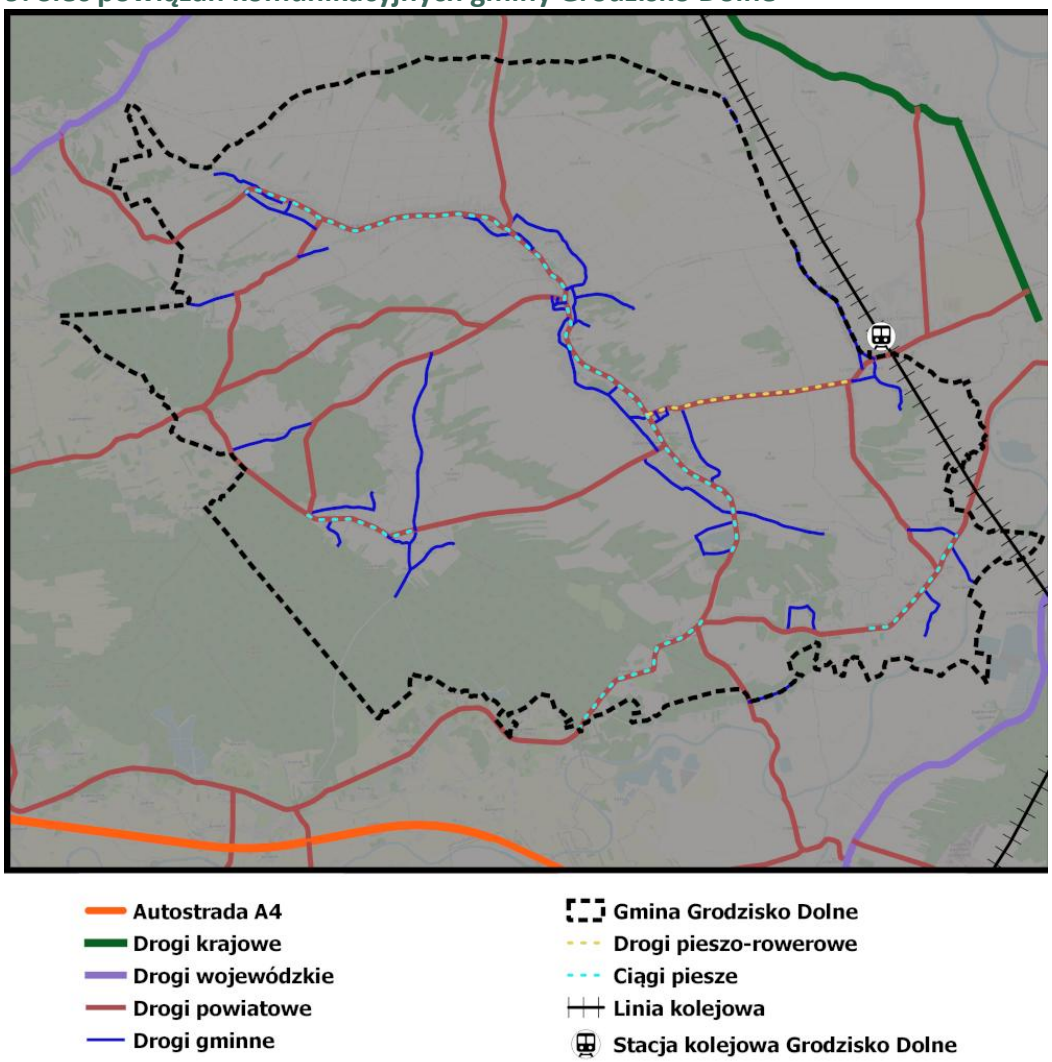

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDOO oraz BDOT10k

Analiza powyższej mapy wskazuje na specyficzny układ transportowy, w którym dominującą rolę odgrywa gęsta sieć dróg lokalnych oraz szkielet oparty na drogach powiatowych. W przeciwieństwie do gmin przeciętych drogami krajowymi, ruch w Grodzisku Dolnym ma charakter bardziej rozproszony, zorientowany na obsługę sołectw i komunikację z ośrodkiem powiatowym.

Układ ten opiera się na trzech kluczowych elementach:

1. **Transport Kolejowy:** Wschodnią granicą Gminy przebiega strategiczna, zelektryfikowana linia kolejowa wielotorowa. Jest to linia o znaczeniu ponadregionalnym (nr 68 Przeworsk – Lublin), stanowiąca istotny atut w modelu funkcjonalno-przestrzennym. Mimo peryferyjnego położenia względem centrum Gminy, linia ta zapewnia potencjał dla transportu pasażerskiego oraz towarowego, włączając Gminę w system komunikacji kolejowej makroregionu**.**

2. **Transport Drogowy – Układ Nadrzędny (Drogi Powiatowe):** Kręgosłupem komunikacyjnym Gminy są drogi powiatowe. Tworzą one główną oś komunikacyjną przebiegającą przez największe miejscowości (Grodzisko Dolne, Grodzisko Górne, Wólka Grodziska) oraz odnogi prowadzące do miejscowości południowych. Na mapie zaznaczono kluczowe węzły drogowe, które stanowią punkty newralgiczne dla płynności ruchu i bezpieczeństwa, wymagające szczególnej uwagi w planowaniu inwestycji. System ten zapewnia wyprowadzenie ruchu w kierunku Leżajska, Łańcuta oraz Drogi Krajowej nr 77.

3. **Układ Lokalny i Wewnętrzny:** Drogi Gminne pełnią funkcję uzupełniającą, spinając poszczególne przysiółki i kolonie z drogami powiatowymi. Dodatkowym elementem przestrzeni Gminy Grodzisko Dolne jest gęsta i rozbudowana sieć pozostałych dróg lokalnych. Wynika to z historycznego układu osadniczego oraz struktury własnościowej gruntów. Drogi te obsługują bezpośrednio zabudowę mieszkaniową oraz tereny rolne.

4. **Kontekst zewnętrzny (Autostrada A4 i Droga Ekspresowa S19):** Należy podkreślić, że kluczowym atutem, niewidocznym bezpośrednio na mapie lokalnej, ale determinującym potencjał rozwojowy Gminy, jest jej położenie w strefie oddziaływania głównych korytarzy transportowych kraju. Bliskość węzła autostrady A4 oraz drogi ekspresowej S19 sprawia, że Grodzisko Dolne znajduje się w tzw. „strefie 30 minut" dojazdu do aglomeracji rzeszowskiej i lotniska w Jasionce. Atrakcyjne położenie względem dróg szybkiego ruchu generuje presję migracyjną i zainteresowanie osadnictwem jednorodzinnym. Wymusza to na Gminie priorytetowe traktowanie działań takich jak uzbrajanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe, aby skutecznie odpowiedzieć na ten potencjał.

5. **Infrastruktura pieszo-rowerowa:** Istotnym i dynamicznie rozwijającym się elementem sieci komunikacyjnej Gminy jest infrastruktura dedykowana niechronionym uczestnikom ruchu drogowego. Jak wynika z analizy przestrzennej, Gmina sukcesywnie rozbudowuje sieć ciągów pieszych oraz pieszo-rowerowych wzdłuż kluczowych arterii (m.in. nowoczesny, wydzielony ciąg pieszo-rowerowy przy drodze powiatowej w kierunku Chałupek Dębniańskich). Działania te mają krytyczne znaczenie dla fizycznego oddzielenia

ruchu pieszego od kołowego, co drastycznie podnosi poziom bezpieczeństwa mieszkańców – w szczególności w gęsto zabudowanym pasmie północnym. Ponadto, rozwój tej sieci stanowi fundament do budowy systemu zrównoważonej mobilności oraz wspiera rozwój turystyki rowerowej na terenie Gminy.

Widoczny na mapie układ transportowy, w połączeniu z zewnętrznym układem autostradowym, determinuje wyzwania strategiczne. Gęsta sieć dróg lokalnych generuje koszty, ale jednocześnie stanowi gotowy szkielet dla rozwoju nowej zabudowy. Rekomenduje się, aby w planowaniu przestrzennym dążyć do integracji systemu drogowego z transportem zbiorowym oraz zapewnienia płynnych połączeń dróg powiatowych z węzłami sieci krajowej, co wzmocni atrakcyjność osadniczą Gminy.

Sieć powiązań osadniczo-gospodarczych

Poniższa sieć powiązań przedstawia strukturę osadniczą Gminy Grodzisko Dolne, która w przeciwieństwie do typowych układów centralnych, charakteryzuje się specyficznym **układem pasmowym**. Osadnictwo koncentruje się wzdłuż głównej osi komunikacyjnej i doliny rzecznej, tworząc zwartą strefę zurbanizowaną w północnej i centralnej części Gminy, podczas gdy południe pozostaje obszarem o luźnej zabudowie, zdominowanym przez funkcje przyrodnicze.

Mapa 10. Sieć powiązań osadniczo-gospodarczych gminy Grodzisko Dolne

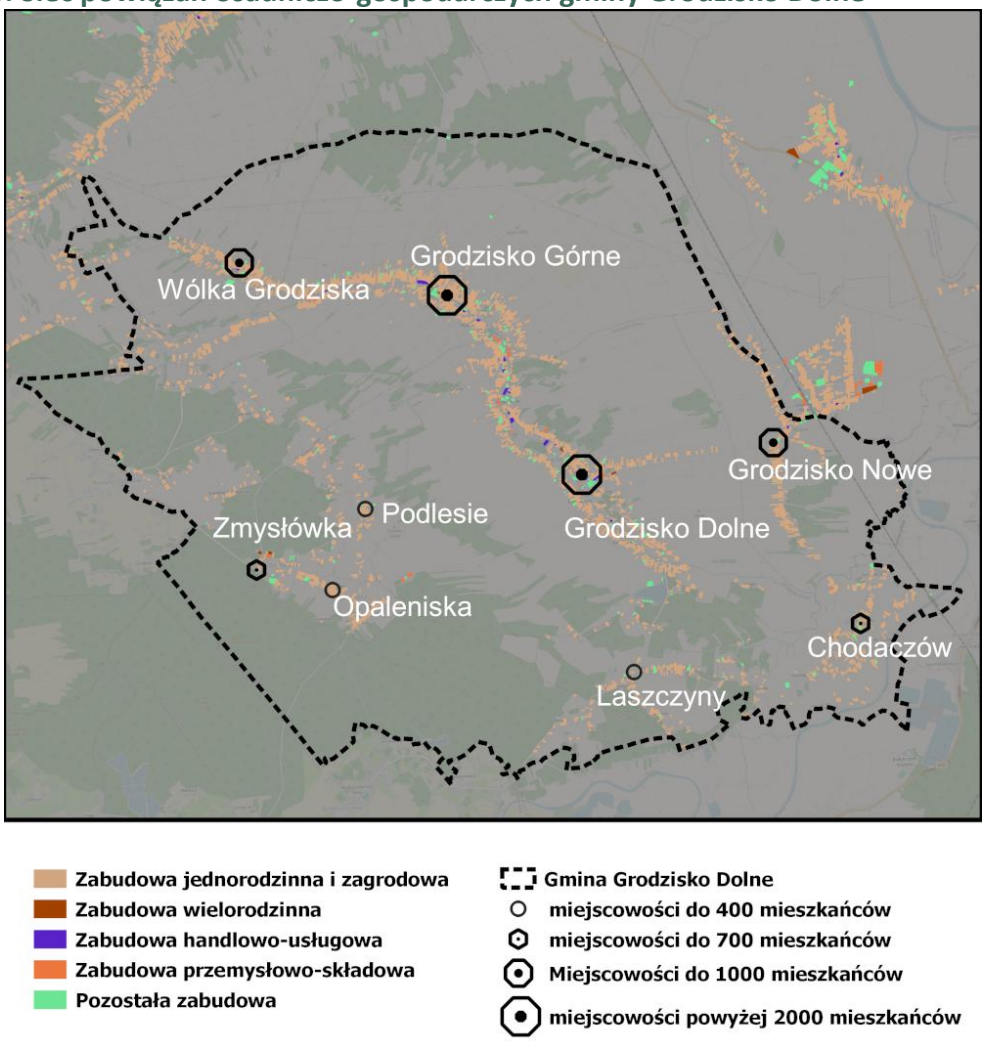

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych

Analiza rozmieszczenia zabudowy, jej zagęszczenia oraz rozkładu funkcji gospodarczych pozwala na wyodrębnienie w strukturze Gminy wyraźnej hierarchii. Ten fizyczny układ przestrzenny stanowi bezpośrednią bazę do wyznaczenia docelowego modelu osadniczego, opierającego się na trzech poziomach powiązań:

1. **Główny Ośrodek Gminny (Grodzisko Dolne):** Stanowi fizyczne i funkcjonalne serce największego, ciągłego pasma zurbanizowanego w Gminie. Charakteryzuje się największym zagęszczeniem zabudowy (głównie jednorodzinnej i usługowej) oraz najwyższą koncentracją funkcji administracyjnych, komercyjnych i publicznych. To tutaj zbiegają się najważniejsze powiązania gospodarcze i społeczne z całej Gminy.
2. **Lokalne Węzły Osadniczo-Gospodarcze (Grodzisko Górne, Wólka Grodziska, Chodaczów, Grodzisko Nowe):** Są to silne, wyodrębnione przestrzennie miejscowości, które pełnią rolę kluczowych filarów gospodarczych i komunikacyjnych. Wólka Grodziska i Grodzisko Górne tworzą zachodnie i północne przedłużenie głównego rdzenia, przechwytując impulsy z zewnętrznych korytarzy transportowych (A4/S19). Z kolei układ Chodaczów-Grodzisko Nowe tworzy niezależny, wschodni węzeł osadniczy, silnie powiązany z linią kolejową i rzeką Wisłok. Miejscowości te posiadają potencjał do rozwijania stref aktywności gospodarczej i usług wspierających.
3. **Ośrodki Aktywności Lokalnej (Zmysłówka, Opaleniska, Podlesie, Laszczyny):** Miejscowości położone w południowej i zachodniej części Gminy charakteryzują się zupełnie inną skalą. Zabudowa ma tu charakter rozproszony, wyspowy i jest silnie zintegrowana z otaczającymi kompleksami leśnymi oraz terenami rolnymi. Osadnictwo w tych miejscowościach opiera się na więziach sąsiedzkich i lokalnej aktywności, a gospodarka ukierunkowana jest na rolnictwo, agroturystykę i funkcje rekreacyjne, z dala od uciążliwego przemysłu.

Wnioski dla polityki przestrzennej: Widoczny na mapie i opisany powyżej trójstopniowy układ osadniczy wymusza zróżnicowane podejście planistyczne. Główny Ośrodek oraz Lokalne Węzły (północ, wschód i zachód Gminy) powinny być priorytetowym obszarem dogęszczania zabudowy, rozwoju mieszkalnictwa oraz lokowania stref biznesowych w celu efektywnego wykorzystania infrastruktury technicznej. Z kolei Ośrodki Aktywności Lokalnej na południu wymagają ochrony przed niekontrolowanym rozlewaniem się zabudowy, aby zachować swój unikalny, naturalny i rolniczo-turystyczny krajobraz.

Sieć powiązań społecznych

Analiza struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy znajduje swoje dopełnienie w charakterystyce sfery usług publicznych. To właśnie dostępność i rozmieszczenie infrastruktury społecznej decyduje o codziennym komforcie życia mieszkańców oraz budowaniu więzi lokalnych. Prezentowana poniżej mapa wizualizuje ten układ, wskazując lokalizację kluczowych obiektów odpowiedzialnych za edukację, kulturę, bezpieczeństwo zdrowotne oraz obsługę administracyjną, które łącznie tworzą szkielet usługowy Gminy Grodzisko Dolne.

Mapa 11. Sieć powiązań społecznych gminy Grodzisko Dolne

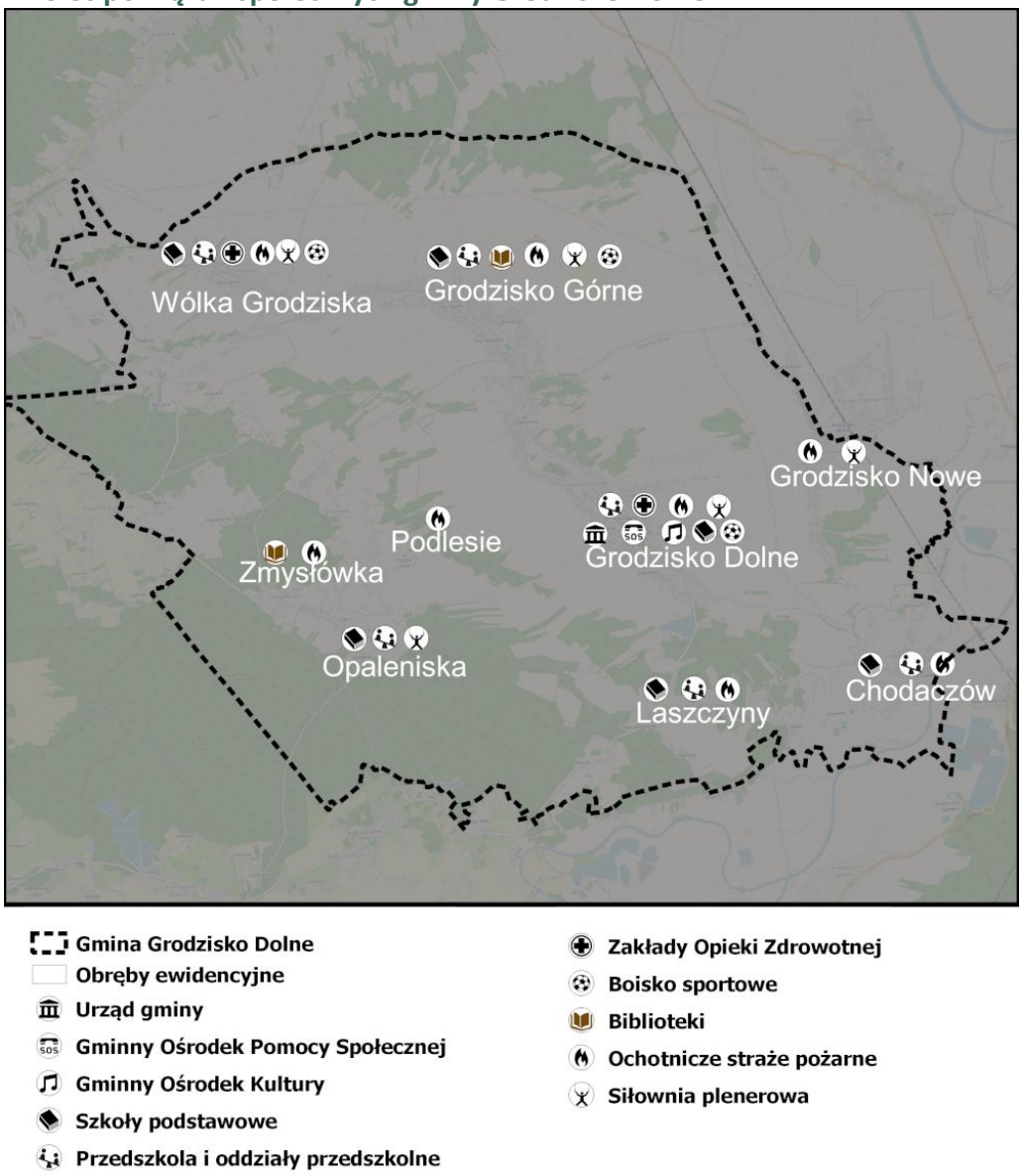

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych

Analiza przestrzenna pozwala na zidentyfikowanie modelu organizacji życia społecznego, który jest ściśle skorelowany z pasmowym układem osadniczym Gminy. W przeciwieństwie do układów scentralizowanych, sieć w Grodzisku Dolnym opiera się na silnym rdzeniu centralnym wspieranym przez równomiernie rozłożone punkty edukacyjne.

Wyróżnić można dwa poziomy organizacji tej sieci:

1. **Centrum Administracyjno-Usługowe (Grodzisko Dolne):**

- W centralnej części pasma osadniczego następuje kumulacja instytucji o znaczeniu ogólnogminnym. To tutaj funkcjonuje Urząd Gminy oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (GOPS), stanowiące centrum dyspozycyjne dla całej wspólnoty.

- Obszar ten wyróżnia się również koncentracją usług wyższego rzędu: zlokalizowany jest tu Ośrodek Kultury, główna Biblioteka oraz Zakład Opieki Zdrowotnej.
- Taki układ sprawia, że centrum Grodziska Dolnego pełni rolę „serca" Gminy, obsługującego wszystkich mieszkańców w zakresie spraw urzędowych, dostępu do kultury i podstawowej opieki medycznej.

2. Lokalne Węzły Edukacyjno-Integracyjne:

- Na mapie wyraźnie widoczna jest dbałość o dostępność edukacji podstawowej w bliskim sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Sieć szkół podstawowych i przedszkoli jest zdecentralizowana i pokrywa swoim zasięgiem wszystkie kluczowe skupiska ludności – od Wólki Grodziskiej na zachodzie, przez Zmysłówkę, aż po Chodaczów na wschodnim krańcu Gminy.
- Placówki te, często połączone z filiami bibliotecznymi, pełnią na obrzeżach Gminy funkcję lokalnych centrów aktywności, wokół których integrują się mniejsze społeczności sąsiedzkie.
- Uzupełnieniem sieci jest punkt opieki zdrowotnej w zachodniej części gminy, co poprawia bezpieczeństwo zdrowotne mieszkańców oddalonych od centrum.

3. Ośrodki Aktywności i Bezpieczeństwa Lokalnego:

- Analiza sieci powiązań społecznych ukazuje, że życie wspólnotowe w Gminie silnie opiera się na rozproszonej infrastrukturze wspierającej oddolną aktywność mieszkańców. Jak obrazuje mapa, kluczową rolę w mniejszych, bardziej oddalonych od centrum sołectwach (takich jak m.in. Zmysłówka, Opaleniska czy Laszczyny) pełnią jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych. Remizy te, obok swoich podstawowych funkcji ratowniczych i dbałości o bezpieczeństwo, służą jako naturalne, wielofunkcyjne centra integracji społecznej i kulturalnej. Dopełnieniem tej sfery jest zrównoważony terytorialnie dostęp do powszechnej infrastruktury czasu wolnego. Występowanie ogólnodostępnych boisk sportowych oraz siłowni plenerowych niemal w każdym sołectwie udowadnia konsekwentne dążenie Gminy do wyrównywania szans i zapewnienia wysokiej jakości życia oraz możliwości rekreacji blisko miejsca zamieszkania każdego mieszkańca.

Wnioski dla polityki przestrzennej i społecznej: Widoczny na mapie układ potwierdza słuszność działań zapisanych w Celu Operacyjnym 1.1 (Usługi społeczne).

1. **Utrzymanie decentralizacji oświaty:** Rozproszona sieć szkół jest atutem, zapobiegającym wykluczeniu najmłodszych mieszkańców, jednak generuje wyższe koszty utrzymania.
2. **Integracja usług:** W mniejszych ośrodkach kluczowe jest łączenie funkcji (szkoła + biblioteka + świetlica) w jednych obiektach, aby tworzyć wielofunkcyjne centra wsi.
3. **Dostępność centrum:** Ze względu na koncentrację usług administracyjnych i kulturalnych w Grodzisku Dolnym, priorytetem musi być zapewnienie sprawnego

transportu publicznego dla seniorów i osób niezmotoryzowanych z krańcowych sołectw, aby zapewnić im równy dostęp do oferty Gminy.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Grodzisko Dolne

Integracja wszystkich przeanalizowanych wcześniej warstw – przyrodniczej, komunikacyjnej, osadniczej oraz społecznej – pozwoliła na opracowanie syntetycznego modelu funkcjonalno-przestrzennego Gminy Grodzisko Dolne. Model ten stanowi graficzną i opisową wykładnię potencjału rozwojowego Gminy, wskazując optymalne kierunki zagospodarowania przestrzeni w perspektywie roku 2030.

Prezentowany model nie jest jedynie sumą poszczególnych map, ale nową jakością analityczną. Ukazuje on współzależności między systemem osadniczym a zielonymi płucami Gminy, definiując obszary wymagające intensyfikacji inwestycji oraz strefy, w których priorytetem pozostanie ochrona krajobrazu.

Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Grodzisko Dolne

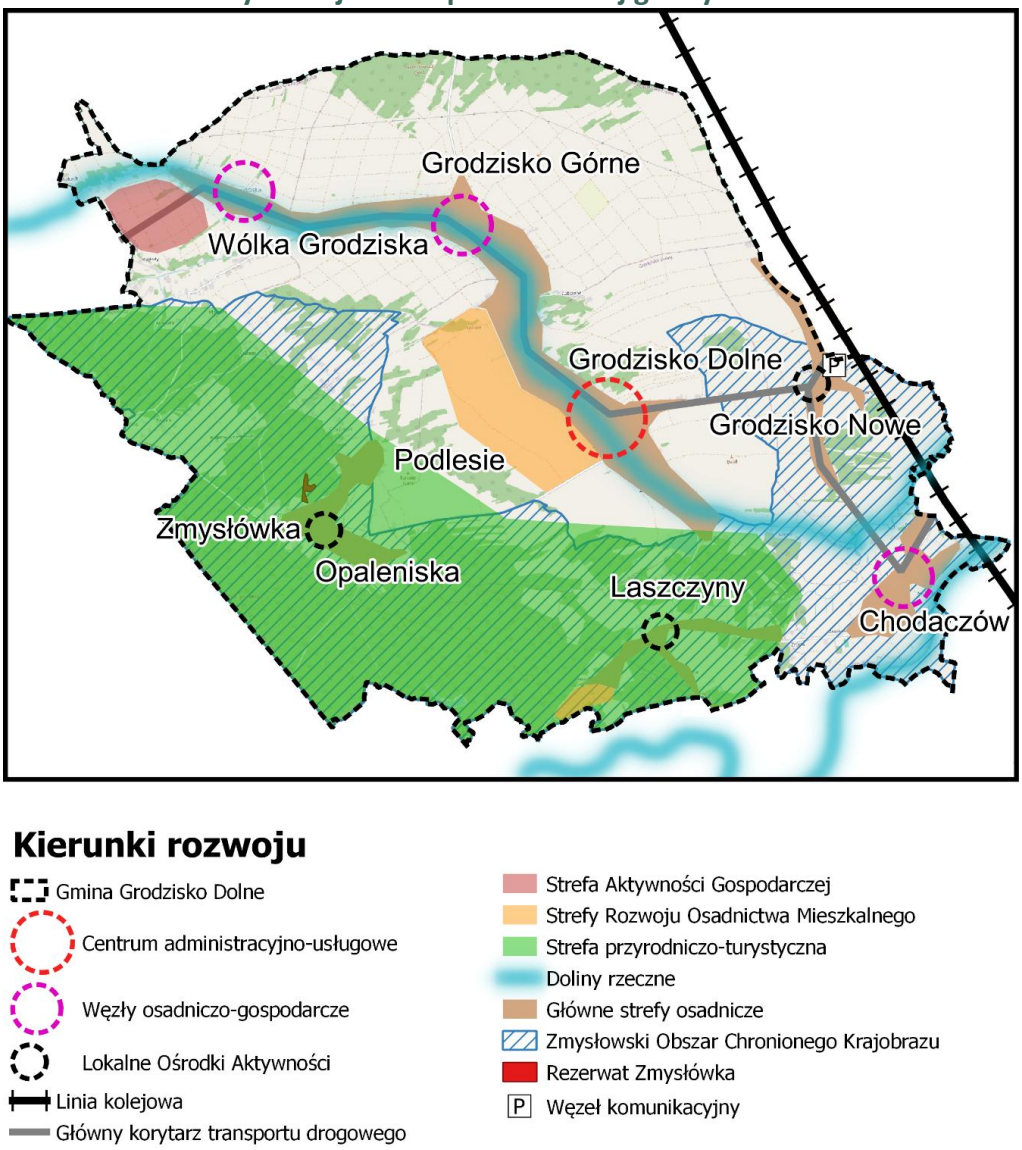

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych

Analiza zintegrowanego modelu pozwala na wyodrębnienie w przestrzeni Gminy trzech głównych stref funkcjonalnych, które determinują politykę przestrzenną:

1. Północne Pasmo Zurbanizowane (Oś Rozwojowa):

- **Charakterystyka:** Jest to dominująca strefa osadnicza, tworząca ciągły układ liniowy obejmujący miejscowości: Wólka Grodziska – Grodzisko Górne – Grodzisko Dolne.
- **Funkcja:** Stanowi centrum życia społeczno-gospodarczego Gminy. To tutaj skoncentrowane są usługi publiczne (Urząd, Ośrodek Kultury, główne szkoły), handel oraz największe zagęszczenie zabudowy mieszkaniowej.
- **Kierunek polityki:** Priorytetem jest tu dogęszczanie zabudowy w celu efektywnego wykorzystania istniejącej infrastruktury oraz planowe rozszerzanie stref osadnictwa na tereny bezpośrednio przyległe do rdzenia. Obszar ten jest naturalnym terytorium ekspansji budownictwa jednorodzinnego.

2. Południowa Strefa Przyrodniczo-Turystyczna (Zielone Zaplecze):

- **Charakterystyka:** Obejmuje rozległe tereny leśne i rolne w południowej i zachodniej części Gminy, w tym tereny cenne krajobrazowo (Zmysłowski OChK). Centralnym punktem tej strefy jest Zalew „Czyste".
- **Funkcja:** Pełni kluczową rolę rekreacyjną, klimatyczną (retencja wód) oraz turystyczną. Zabudowa ma tu charakter rozproszony, często zagrodowy, z wyznaczoną strefą zrównoważonego osadnictwa buforowego w rejonie Laszczyn.
- **Kierunek polityki:** Ochrona walorów krajobrazowych przed niekontrolowaną urbanizacją oraz twardy zakaz lokalizacji wielkopowierzchniowych OZE. Rozwój funkcji turystycznych (agroturystyka, ścieżki rowerowe, baza noclegowa wokół Zalewu) traktowany jest jako alternatywne źródło dochodów mieszkańców, przy zachowaniu rygorów środowiskowych.

3. Wschodni Węzeł Osadniczo-Komunikacyjny (Chodaczów i Grodzisko Nowe):

- **Charakterystyka:** Specyficzny obszar na wschodnim krańcu Gminy, funkcjonalnie powiązany z rzeką Wisłok oraz linią kolejową nr 68.
- **Funkcja:** Obszar ten wykorzystuje bezpośredni dostęp do strategicznej linii kolejowej.
- **Kierunek polityki:** Optymalizacja potencjału transportowego poprzez rozwój infrastruktury pasażerskiej, w tym budowę zintegrowanego węzła przesiadkowego (Park&Ride). Teren ten stanowić ma ważną, sprawnie skomunikowaną strefę osadniczą.

4. Zachodnia Brama Gospodarcza (Wólka Grodziska):

- **Charakterystyka:** Obszar zlokalizowany na zachodnim krańcu Gminy, charakteryzujący się świetnym dostępem do zewnętrznych korytarzy transportowych (A4, S19).

- **Funkcja:** Pełni rolę docelowej, kierunkowej strefy koncentracji dla działalności gospodarczej, produkcyjnej, logistycznej i usługowej.
- **Kierunek polityki:** Zabezpieczenie terenów inwestycyjnych pozwalających na rozwój lokalnej przedsiębiorczości i ściągnięcie zewnętrznego kapitału, bez ingerencji w cenne obszary przyrodnicze południa oraz zwartą zabudowę mieszkaniową centrum.

Podsumowanie Strategiczne: Zbudowany model wskazuje, że Gmina Grodzisko Dolne rozwija się w sposób zrównoważony. Centrum i wschód stanowią „strefę życia, transportu i usług", silnie oddziałującą na rynek osadniczy. Południe to chroniona „strefa oddechu i natury". Z kolei zachodnia flanka przejmuje na siebie ciężar rozwoju gospodarczego. Kluczem do sukcesu Strategii będzie konsekwentne trzymanie się tego podziału – kierowanie nowej presji mieszkaniowej i usługowej do Północnego Pasma Zurbanizowanego, produkcyjnej na zachód, przy jednoczesnym zachowaniu unikalnego charakteru terenów zielonych. Takie podejście pozwoli wykorzystać pełen potencjał gminy, chroniąc jej środowisko naturalne.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej gminy

Integralnym dopełnieniem zaprezentowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej są zasady jego operacjonalizacji, sformułowane jako katalog ustaleń i rekomendacji. Wytyczne te pełnią funkcję strategicznego kompasu dla władz Gminy Grodzisko Dolne, ukierunkowując lokalną politykę przestrzenną na tory rozwoju zrównoważonego. W warunkach naszej Gminy oznacza to dążenie do harmonii, w której niezbędny rozwój infrastruktury i budownictwa nie odbywa się kosztem degradacji unikalnych walorów krajobrazowych i przyrodniczych.

Należy z całą mocą podkreślić, że w świetle aktualnej reformy systemu planowania przestrzennego, rola niniejszego rozdziału jest kluczowa. Zapisy te nie są jedynie postulatami, lecz stanowią wiążące wytyczne do sporządzenia Planu Ogólnego Gminy. Oznacza to, że zdefiniowane tutaj kierunki będą miały bezpośrednie przełożenie na przyszłe akty prawa miejscowego, determinując m.in. strefy dopuszczalnej zabudowy oraz obszary chronione przed zainwestowaniem.

Prezentowane ustalenia zostały pogrupowane w obszary tematyczne wymagane przez ustawę o samorządzie gminnym. Ich treść wynika z głębokiej analizy uwarunkowań lokalnych Grodziska Dolnego i zachowuje pełną spójność z nadrzędnymi dokumentami planistycznymi, w tym z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Szczegółowe ramy dla poszczególnych sfer polityki przestrzennej przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 8. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej gminy Grodzisko Dolne

Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu.

1. **Ochrona dolin rzecznych:** Uznanie dolin cieków wodnych (w szczególności rzeki Leszczynki i rzeki Wisłok) za korytarze ekologiczne. Dążenie do zachowania ich w formie terenów zieleni naturalnej i obszarów retencji.
2. **Zmysłowski Obszar Chronionego Krajobrazu:** Uwzględnienie w dokumentach planistycznych reżimów ochronnych, przy jednoczesnym dopuszczeniu zrównoważonego osadnictwa ekstensywnego na terenach do tego predysponowanych.
3. **Krajobraz otwarty:** Ochrona przed nadmiernym zarastaniem i wielkoprzestrzenną zabudową terenów na północnych krańcach gminy w celu zachowania korytarzy widokowych.
4. **Ochrona powietrza:** Promowanie w dokumentach planistycznych rozwiązań wspierających wymianę źródeł ciepła na niskoemisyjne oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury.

Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

1. **Wyznaczanie Obszarów Uzupełnienia Zabudowy (Zabezpieczenie procesów inwestycyjnych):** Ustalenie nakazu wyznaczenia w Planie Ogólnym Gminy obszarów uzupełnienia zabudowy mieszkaniowej w szczególności na tych terenach, dla których gmina lub inwestorzy prywatni rozpoczęli już proces przygotowania do inwestycji. Działanie to ma na celu ochronę praw nabytych i zachowanie ciągłości rozwoju gminy.
2. **Dogęszczanie pasma osadniczego:** Priorytetem jest lokalizowanie nowej zabudowy mieszkaniowej w ramach istniejącego, zwartego układu osadniczego (Wólka Grodziska – Grodzisko Górne – Grodzisko Dolne), w oparciu o uzupełnianie luk oraz wykorzystanie terenów uzbrojonych.
3. **Nowe Strefy Rozwoju Osadnictwa Mieszkaniowego:** Dopuszcza się wyznaczenie nowych stref planistycznych pod rozwój mieszkalnictwa jednorodzinnego w wyznaczonych na modelu kierunkach:
   - **Strefa Centralno-Zachodnia**: Jej wyznaczenie uzasadnia się koniecznością rozszerzenia głównego pasma zurbanizowanego. Lokalizacja na zapleczu istniejącej zabudowy gwarantuje nowym mieszkańcom bezpośredni dostęp do usług w centrum administracyjnym oraz optymalizuje koszty rozbudowy infrastruktury komunalnej, co przeciwdziała zjawisku niekontrolowanego rozlewania się zabudowy.
   - **Strefa Południowa:** Wyznaczenie uzasadnia się wysokimi walorami krajobrazowymi i rosnącym popytem na osadnictwo w otulinie terenów przyrodniczych. Rekomenduje się dla niej niższe wskaźniki intensywności zabudowy.
4. **Ład przestrzenny:** Dążenie do utrzymania tradycyjnej skali i formy zabudowy wiejskiej, charakterystycznej dla regionu, w celu zachowania tożsamości miejsca.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

1. **Ochrona układów historycznych:** Zachowanie historycznych układów ruralistycznych oraz ochrona ekspozycji obiektów zabytkowych, w tym architektury sakralnej.
2. **Dziedzictwo niematerialne:** Ochrona przestrzeni publicznych niezbędnych do kultywowania tradycji i obrzędów przed ich zabudową lub grodzeniem.
3. **Rewitalizacja:** Preferowanie działań rewitalizacyjnych i adaptacyjnych dla starej zabudowy zagrodowej i obiektów poprzemysłowych, zamiast ich wyburzania.

Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego

1. **Lokalizacja:** Dopuszcza się lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² wyłącznie w wyznaczonych strefach usługowych w centrum Gminy lub przy głównych węzłach komunikacyjnych, pod warunkiem przeprowadzenia analizy wpływu na układ komunikacyjny.

2. **Ochrona krajobrazu:** Zakaz lokalizacji wielkopowierzchniowych obiektów handlowych w strefie przyrodniczo-turystycznej oraz w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowy zagrodowej o walorach zabytkowych.

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

1. **Koncentracja usług:** Lokowanie kluczowych obiektów administracyjnych, zdrowotnych i kultury w centrum Grodziska Dolnego w celu budowania spójnego centrum usługowego.
2. **Edukacja:** Utrzymanie i modernizacja sieci szkół i przedszkoli w poszczególnych sołectwach, z możliwością ich rozbudowy o funkcje integracyjne.
3. **Turystyka:** Wyznaczanie terenów pod infrastrukturę turystyczną w rejonie Zalewu „Czyste" oraz przy głównych szlakach rowerowych.
4. **Węzeł Wschodni**: Wskazanie rejonu stacji kolejowej w okolicach Grodziska Nowego jako preferowanej lokalizacji dla zintegrowanego węzła przesiadkowego oraz parkingów Park&Ride/Bike&Ride.

Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA

1. Modernizacja dróg gminnych i dojazdowych w celu poprawy parametrów technicznych i bezpieczeństwa.
2. Budowa i rozbudowa sieci ścieżek rowerowych, w tym łączników z trasą GreenVelo oraz ścieżek rekreacyjnych w kompleksach leśnych.
3. Tworzenie zintegrowanych węzłów przesiadkowych (Park&Ride, Bike&Ride), szczególnie przy przystanku kolejowym w pobliżu Grodziska Nowego oraz w centrum Grodziska.
4. Sukcesywna budowa chodników i oświetlenia ulicznego wzdłuż ciągów o największym natężeniu ruchu pieszego.
5. Zapewnienie dostępności komunikacyjnej dla terenów inwestycyjnych i rolniczych.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

1. Kontynuacja rozbudowy sieci kanalizacji sanitarnej w celu objęcia nią obszarów dotychczas nieskanalizowanych.
2. Modernizacja sieci wodociągowej i budowa spinek wodociągowych w celu zapewnienia niezawodności dostaw wody
3. Wspieranie rozwoju infrastruktury cyfrowej w celu likwidacji białych plam zasięgu.
4. Rozwój systemów retencji wód opadowych jako element adaptacji do zmian klimatu.
5. Rozbudowa sieci gazowej na terenach nowej zabudowy mieszkaniowej.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

1. Budowa pierwszego żłobka gminnego jako priorytetowej inwestycji wspierającej młode rodziny.
2. Tworzenie miejsc aktywności dla seniorów (Kluby Seniora, Dzienne Domy Pobytu) w adaptowanych budynkach publicznych.
3. Modernizacja i doposażenie świetlic wiejskich oraz domów kultury, pełniących funkcję centrów integracji sołeckiej.
4. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (siłownie plenerowe, place zabaw) w każdej miejscowości
5. Zapewnienie dostępności architektonicznej wszystkich obiektów użyteczności publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW
1. **Strefowanie źródeł energii:** Dopuszcza się wskazanie w Planie Ogólnym dedykowanych stref dla lokalizacji instalacji o mocy powyżej 500 kW wyłącznie na terenach o niższej przydatności rolniczej i krajobrazowej, z dala od zwartych układów osadniczych. **2. Biogaz i biomasa:** W przypadku instalacji opartych na przetwarzaniu biomasy lub biogazu rolniczego, wymagana jest ich lokalizacja w znacznej odległości od zabudowy mieszkalnej oraz stref turystycznych. **3. Magazynowanie energii:** Preferowanie lokalizacji magazynów energii przy istniejących Głównych Punktach Zasilania lub stacjach transformatorowych, w celu stabilizacji lokalnej sieci energetycznej.
Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko
1. **Kierunkowa Strefa Aktywności Gospodarczej (rejon Wólki Grodziskiej):** Dopuszcza się możliwość wyznaczenia w Planie Ogólnym Gminy terenów pod zabudowę produkcyjno-składową, logistyczną i usługową w zachodniej części Gminy, wykorzystując dogodne powiązania z zewnętrznymi korytarzami transportowymi (A4/S19). Ostateczne granice strefy, dopuszczalny profil działalności oraz stopień jej uciążliwości powinny zostać zdefiniowane na etapie sporządzania Planu Ogólnego, pod warunkiem przeprowadzenia szczegółowych analiz środowiskowych i komunikacyjnych oraz przy zachowaniu bezwzględnego wymogu stosowania zieleni izolacyjnej oddzielającej obiekty gospodarcze od zabudowy mieszkaniowej. 2. **Izolacja:** Obiekty mogące znacząco oddziaływać na środowisko należy lokalizować w odpowiedniej odległości od zwartej zabudowy mieszkaniowej oraz stref turystycznych. 3. **Bariery ochronne:** Wymóg stosowania pasów zieleni izolacyjnej dla tego typu inwestycji. 4. **Ochrona wód:** Zakaz lokalizacji przedsięwzięć mogących zanieczyścić wody gruntowe na terenach Głównych Zbiorników Wód Podziemnych bez odpowiednich zabezpieczeń.
Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej
1. **Ochrona gleb:** Ochrona gruntów rolnych najwyższych klas bonitacyjnych przed przeznaczaniem na cele nierolnicze. 2. **Infrastruktura rolna:** Wspieranie procesów scalania gruntów oraz modernizacji dróg dojazdowych do pól w celu poprawy efektywności gospodarowania. 3. **Zalesienia:** Dopuszczenie zalesień na gruntach najsłabszych, nieprzydatnych rolniczo, pod warunkiem zachowania korytarzy powietrznych i widokowych. 4. **Obsługa rolnictwa:** Umożliwienie lokalizacji zabudowy zagrodowej oraz obiektów związanych z produkcją rolniczą w przestrzeni rolniczej.
Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji
1. **Priorytet rewitalizacji:** Na obszarach wyznaczonych w Gminnym Programie Rewitalizacji, działania naprawcze mają pierwszeństwo przed nowymi inwestycjami komercyjnymi. 2. **Przestrzenie publiczne:** Rewitalizacja powinna koncentrować się na odnowie przestrzeni publicznych, tworzeniu miejsc spotkań i poprawie estetyki centrum wsi. 3. **Funkcje społeczne:** Wprowadzanie nowych funkcji społecznych i usługowych do obiektów zdegradowanych w celu ich ponownego włączenia do tkanki wiejskiej.

Źródło: Opracowanie własne

Mapa 13. Graficzna synteza ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania polityki przestrzennej gminy Grodzisko Dolne

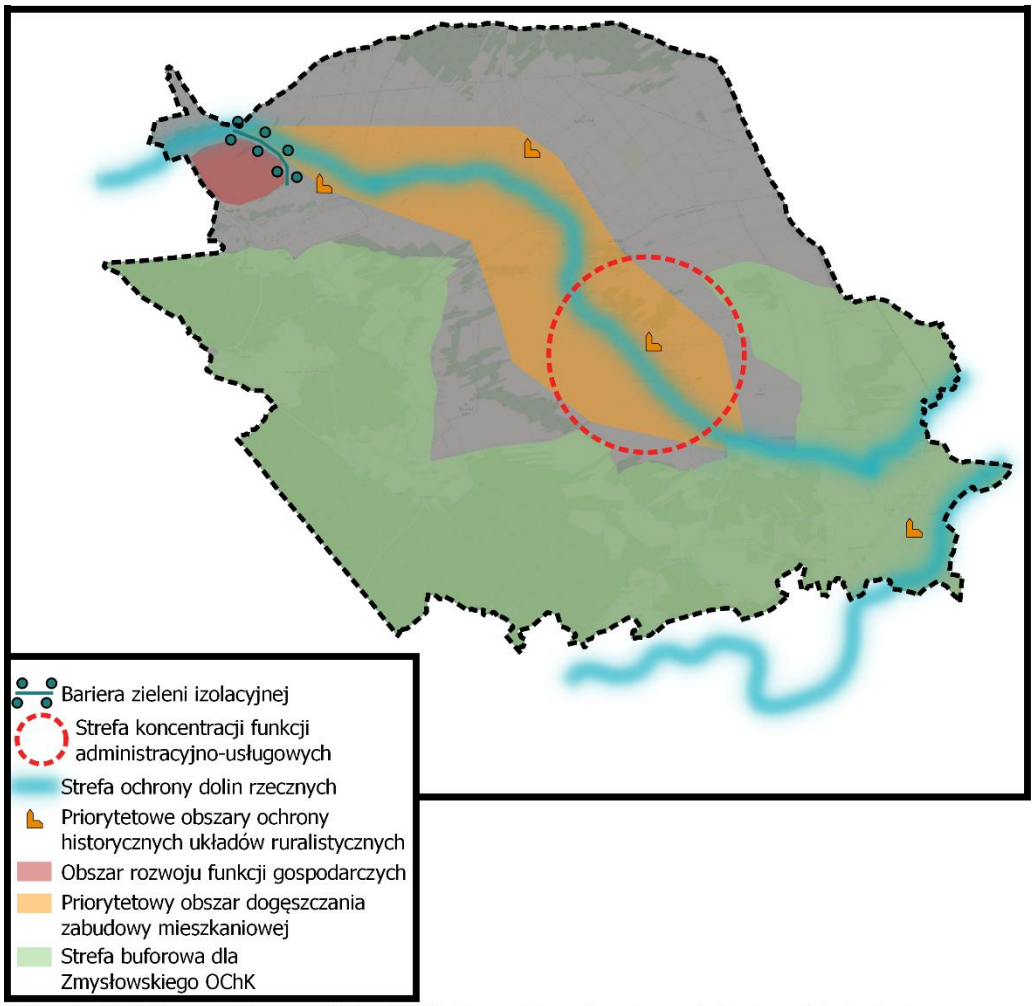

1. Uznaje się doliny rzeki Leszczynki i rzeki Wisłok za główne korytarze ekologiczne i dąży się do zachowania ich w formie terenów zieleni naturalnej i obszarów retencji.
2. Rekomenduje się wprowadzenie w Planie Ogólnym Gminy zakazu lokalizacji wielkopowierzchniowych instalacji OZE (np. farm fotowoltaicznych) oraz obiektów handlu wielkopowierzchniowego w granicach Zmysłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.
3. Nakazuje się priorytetowe traktowanie procesu dogęszczania nowej zabudowy mieszkaniowej wewnątrz istniejącego Głównego Rdzenia Osadniczego (ciąg Wólka Grodziska – Grodzisko Górne – Grodzisko Dolne).
4. Dopuszcza się wyznaczenie Kierunkowej Strefy Aktywności Gospodarczej na zachodnim krańcu gminy (w Wólce Grodziskiej), przy jednoczesnym nałożeniu bezwzględnego wymogu stosowania zieleni izolacyjnej, oddzielającej obiekty produkcyjno-składowe od zabudowy mieszkaniowej.
5. Dopuszcza się lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² wyłącznie w ramach zurbanizowanego centrum Grodziska Dolnego lub bezpośrednio przy głównym korytarzu drogowym, po uprzedniej analizie układu komunikacyjnego.
6. Nakazuje się ochronę historycznych układów ruralistycznych w centrach miejscowości oraz zabezpieczenie osi widokowych na najważniejsze dominanty architektoniczne (w tym obiekty sakralne).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Tabeli nr 8

Powyższa mapa stanowi graficzną syntezę kluczowych ustaleń i rekomendacji kierunkowych ujętych w Tabeli 8, obrazując docelowy model rozwoju przestrzennego Gminy Grodzisko Dolne. Należy podkreślić, że zaprezentowany rysunek ma charakter wyłącznie poglądowy i schematyczny. Zaznaczone na mapie strefy, bufory oraz osie wyznaczają ogólne ramy dla polityki przestrzennej i nie stanowią linii rozgraniczających tereny w rozumieniu przepisów o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Dokładny przebieg granic poszczególnych

stref planistycznych oraz szczegółowe dopuszczenia inwestycyjne zostaną zdefiniowane i doprecyzowane na etapie sporządzania aktu prawa miejscowego, jakim jest Plan Ogólny Gminy.

9. Spójność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i regionalnym

Strategia Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 nie jest dokumentem funkcjonującym w próżni. Została ona skonstruowana jako element szerszego systemu planowania rozwoju, zachowując pełną kompatybilność z nadrzędnymi dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego. Ta wertykalna spójność celów jest fundamentem skutecznej polityki rozwoju, a w wymiarze praktycznym – niezbędnym warunkiem efektywnego aplikowania o środki zewnętrzne. W obecnej perspektywie finansowej priorytetowo traktowane są bowiem te projekty lokalne, które realizują szersze, wspólnotowe cele.

Niniejszy dokument wykazuje ścisłą korelację m.in. z:

- **Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)** – w szczególności w obszarze zrównoważonego rozwoju terytorialnego, wsparcia obszarów wiejskich oraz budowania spójności społecznej.
- **Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)** – w zakresie wyrównywania szans rozwojowych obszarów zagrożonych peryferyjnością oraz poprawy dostępności do usług publicznych.
- **Strategią Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030** – w zakresie inteligentnej specjalizacji „Jakość życia", ochrony dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju obszarów wiejskich.
- **Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021–2027 z perspektywą do 2035 roku** – w zakresie integracji transportowej i promocji turystycznej regionu.

Spójność z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030

Dla Gminy Grodzisko Dolne, jako jednostki o charakterze wiejskim, kluczowe są zapisy KSRR 2030 odnoszące się do włączenia społecznego i zapewnienia równego dostępu do infrastruktury. Strategia Gminy odnosi się do celów krajowych poprzez:

- **Cel Strategiczny 1 (Mieszkaniec)** – wpisuje się w cel KSRR dotyczący rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego. Działania takie jak budowa żłobka czy wsparcie seniorów bezpośrednio realizują postulat zwiększania dostępności usług publicznych na terenach wiejskich, co jest kluczowe dla zatrzymania procesów depopulacyjnych.
- **Cel Strategiczny 2 (Gospodarka)** – odpowiada na wyzwania KSRR w zakresie wzmacniania lokalnych potencjałów gospodarczych. Poprzez wsparcie dla krótkich

łańcuchów dostaw, lokalnego przetwórstwa oraz turystyki, Gmina buduje odporność gospodarczą opartą na endogenicznych zasobach.

- **Cel Strategiczny 3 (Infrastruktura)** – realizuje założenia KSRR dotyczące poprawy dostępności transportowej i cyfrowej, niwelując bariery rozwojowe typowe dla obszarów położonych z dala od głównych aglomeracji.

Spójność ze Strategią Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Strategia wojewódzka stanowi nadrzędny punkt odniesienia dla lokalnej polityki rozwoju, wyznaczając ramy dla dystrybucji funduszy unijnych. Gmina Grodzisko Dolne aktywnie wpisuje się w realizację wizji regionu, zdefiniowanej jako nowoczesna, innowacyjna i otwarta gospodarka, czerpiąca siłę z tradycji i zasobów naturalnych.

Zgodność ta zachodzi na trzech kluczowych płaszczyznach:

1. Płaszczyzna Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji (RIS): Gmina Grodzisko Dolne, poprzez swoje cele operacyjne, bezpośrednio przyczynia się do rozwoju wiodącej specjalizacji regionu – **„Jakość Życia”**.

- Wspieranie turystyki w oparciu o unikalne dziedzictwo „Turków Grodziskich” oraz walory Zalewu Czyste jest realizacją wojewódzkiego priorytetu budowania markowych produktów turystyki kulturowej i czasu wolnego.
- Rozwój rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa lokalnego wpisuje się w komponent „zdrowa żywność”, będący filarem specjalizacji jakości życia.

2. Płaszczyzna „Zielone Podkarpacie” i bezpieczeństwo energetyczne: Województwo stawia na transformację w kierunku gospodarki niskoemisyjnej. Strategia Gminy jest w tym zakresie w pełni komplementarna, traktując zasoby naturalne jako dźwignię rozwoju:

- Wykorzystanie wybitnego potencjału nasłonecznienia Gminy do rozwoju OZE wspiera dążenie województwa do niezależności energetycznej.
- Działania adaptacyjne w dolinie rzeki Leszczynki oraz rozbudowa błękitno-zielonej infrastruktury realizują wojewódzkie cele w zakresie przeciwdziałania skutkom zmian klimatu.

3. Płaszczyzna Spójności Terytorialnej i Społecznej: Grodzisko Dolne, zidentyfikowane na poziomie regionu w ramach **OSI 7.3 Obszary wymagające szczególnego wsparcia** oraz **OSI 7.4 Obszary wiejskie**, przyjmuje na siebie rolę aktywnego realizatora polityki wyrównywania szans.

- Inwestycje w dostępność komunikacyjną niwelują bariery peryferyjności, integrując Gminę z głównymi ośrodkami wzrostu.
- Rozwój usług społecznych oraz cyfryzacja usług publicznych to odpowiedź na wojewódzkie wyzwanie demograficzne i konieczność zapewnienia wysokiego

standardu życia na terenach wiejskich, co ma kluczowe znaczenie dla zatrzymania odpływu młodych mieszkańców z Podkarpacia.

Spójność ze Strategią Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego (LOF)

Jako aktywny partner w ramach LOF, Gmina Grodzisko Dolne uzupełnia ofertę partnerstwa, wnosząc do niego swoje unikalne atuty. Niniejsza Strategia przekłada cele ponadlokalne na konkretne działania w terenie:

- **W sferze turystyczno-rekreacyjnej:** Gmina pełni rolę zielonego zaplecza dla LOF, oferując mieszkańcom Leżajska i okolic atrakcyjne tereny wypoczynkowe oraz unikalną ofertę kulturalną.
- **W sferze komunikacyjnej:** Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych oraz integracja transportu zbiorowego ma na celu stworzenie spójnego systemu mobilności w całym powiecie.
- **W sferze gospodarczej:** Gmina wspiera rozwój przedsiębiorczości i osadnictwa, wykorzystując bliskość węzłów komunikacyjnych, co wzmacnia potencjał gospodarczy całego obszaru funkcjonalnego.

Tabela 9. Zgodność celów strategicznych i operacyjnych Strategii z celami i priorytetami dokumentów krajowych i regionalnych

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030		**Cel strategiczny 1.** Mieszkaniec w centrum rozwoju – wysoka jakość życia i silny kapitał społeczny			**Cel strategiczny 2.** Konkurencyjna i zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach			**Cel strategiczny 3.** Nowoczesna, dostępna i odporna infrastruktura w czystym środowisku			
Cele operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 / Cele i priorytety dokumentów krajowych i regionalnych		Cel operacyjny 1.1	Cel operacyjny 1.2	Cel operacyjny 1.3	Cel operacyjny 2.1	Cel operacyjny 2.2	Cel operacyjny 2.3	Cel operacyjny 3.1	Cel operacyjny 3.2	Cel operacyjny 3.3	Cel operacyjny 3.4
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo		+		+	+	+	+	+		
	1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych									+	+
	1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług	+		+			+	+	+	+	

	publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów										
	2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	+	+	+							
	2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym				+	+					
	2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach				+	+	+				
	3.1. Zwiększenie zdolności administracji do programowania i realizacji polityki rozwoju										+
	3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych	+									
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju	I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną				+	+			+		
	II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	+	+	+		+	+	+		+	
	III. Skuteczne państwo i instytucję służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu	+							+		+
Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030	1.1. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe wspierające gospodarkę										
	1.2. Inteligentne specjalizacje województwa				+	+					
	1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie				+	+					
	1.4. Gospodarka cyrkularna					+				+	

	(Gospodarka obiegu zamkniętego)										
	2.1. Edukacja	+									
	2.2. Regionalna polityka zdrowotna	+									
	2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe		+				+				
	2.4. Rynek pracy				+						
	2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny		+								
	2.6. Włączenie społeczne	+									
	2.7. Aktywny styl życia i sport			+							
	3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE								+		
	3.2. Rozwój infrastruktury transportowej oraz integracji międzygałęziowej transportu							+			
	3.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu oraz rozwój transportu publicznego							+			
	3.4 Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej w regionie	+			+						
	3.5 Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki				+		+				
	3.6 Przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi									+	
	3.7 Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych									+	
	3.8 Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawianie stanu różnorodności						+				

	biologicznej i krajobrazu										
	4.1 Poprawa dostępności do usług publicznych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych	+									
	4.2 Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych										+
	4.3 Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców		+					+			
Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOF	1.1 Stworzenie nowych miejsc pracy				+	+					
	1.2 Wsparcie opieki zdrowotnej i senioralnej	+									
	1.3 Wsparcie systemu edukacji i opieki nad dziećmi	+									
	1.4 Rozwój aktywności społecznej		+								
	2.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej			+			+				
	2.2 Poprawa dostępności komunikacyjnej							+			
	2.3 Ochrona zasobów przyrodniczych						+				+
	2.4 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych										+
	3.1 Budowanie atrakcyjności inwestycyjnej				+						
	3.2 Budowanie odporności na zmiany klimatu								+	+	
	3.3 Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym					+			+	+	
	3.4 Rozbudowa infrastruktury społecznej i komunalnej		+	+						+	

Źródło: Opracowanie własne

10. System realizacji i wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Osiągnięcie celów założonych w Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 zależy w głównej mierze nie od samej jakości zapisów dokumentu, lecz od skuteczności mechanizmów jego wdrażania. System realizacji stanowi silnik Strategii – definiuje procedury, podział odpowiedzialności oraz ramy organizacyjne, które pozwolą na płynne przekształcenie wizji w rzeczywistość. Jego nadrzędnym zadaniem jest zapewnienie ciągłości procesów zarządczych oraz optymalne wykorzystanie zasobów budżetowych i kadrowych Gminy.

W procesie wdrażania niniejszej Strategii wyróżnia się sześć powiązanych ze sobą procesów, tworzących zamknięty cykl zarządzania rozwojem:

1. **Programowanie i planowanie operacyjne** – etap ten polega na operacjonalizacji celów strategicznych, czyli ich przełożeniu na język konkretnych zadań i projektów. Kluczowe jest tu ścisłe powiązanie Strategii z corocznym budżetem Gminy oraz Wieloletnią Prognozą Finansową. W tej fazie następuje również identyfikacja dostępnych źródeł finansowania zewnętrznego oraz przygotowanie harmonogramów prac projektowych.

2. **Wdrażanie inwestycji i projektów** – właściwa faza wykonawcza, obejmująca realizację zadań inwestycyjnych i miękkich. Wymaga ona sprawnego przeprowadzania procedur zamówień publicznych, nadzoru nad wykonawcami oraz koordynacji działań między poszczególnymi referatami Urzędu Gminy i jednostkami podległymi.

3. **Uspołecznienie procesu realizacji** – włączenie mieszkańców i partnerów społecznych w realizację Strategii. Biorąc pod uwagę silny kapitał społeczny Grodziska Dolnego, proces ten opierać się będzie na ścisłej współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz na mechanizmach konsultacji społecznych, co zapewni społeczną akceptację dla podejmowanych działań.

4. **Nadzór nad postępami** – systematyczne gromadzenie i analiza danych dotyczących stopnia realizacji poszczególnych zadań. Monitoring opiera się na wskaźnikach zdefiniowanych w Strategii, co pozwala na bieżącą ocenę, czy Gmina zmierza w wyznaczonym kierunku.

5. **Monitoring i ewaluacja** – okresowa ocena skuteczności i trafności podjętych interwencji. Ewaluacja ma na celu odpowiedź na pytanie, czy realizowane projekty przynoszą oczekiwane rezultaty społeczne i gospodarcze oraz czy przyjęte założenia pozostają aktualne.

6. **Aktualizacja Strategii** – wprowadzanie niezbędnych korekt do dokumentu w sytuacji zmiany uwarunkowań prawnych, finansowych lub gdy wyniki ewaluacji wskażą na konieczność redefinicji celów.

Rysunek 3. Procesy systemu realizacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

Źródło: Opracowanie własne

Skuteczność wdrażania Strategii wymaga precyzyjnego określenia ról i zakresu odpowiedzialności poszczególnych podmiotów zaangażowanych w rozwój Gminy. System ten opiera się na ścisłej współpracy organów samorządowych z jednostkami podległymi oraz partnerami społecznymi.

Głównymi uczestnikami procesu realizacji Strategii są:

Wójt Gminy Grodzisko Dolne: Pełni rolę Lidera Strategii. Spoczywa na nim główny ciężar odpowiedzialności za wykonanie zapisów dokumentu. Do jego kluczowych zadań należy:

- Nadzór nad całokształtem prac wdrożeniowych i koordynacja działań między referatami Urzędu a jednostkami organizacyjnymi.
- Reprezentowanie Gminy na zewnątrz i budowanie partnerstw (w tym w ramach LOF) niezbędnych do realizacji projektów ponadlokalnych.
- Zapewnienie montażu finansowego dla inwestycji, w tym aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych.
- Przedkładanie Radzie Gminy raportów z realizacji Strategii (np. w ramach Raportu o stanie Gminy).

Rada Gminy Grodzisko Dolne: Pełni funkcję stanowiącą i kontrolną. Jej rola polega na tworzeniu prawnych i finansowych ram dla realizacji Strategii poprzez:

- Uchwalanie budżetu i Wieloletniej Prognozy Finansowej uwzględniających zadania strategiczne.
- Monitoring postępów wdrażania Strategii w oparciu o przedkładane sprawozdania.
- Dostosowywanie prawa miejscowego (np. planów zagospodarowania) do kierunków rozwoju wyznaczonych w dokumencie.

Referaty Urzędu Gminy: Stanowią zaplecze operacyjne i wykonawcze. Pracownicy merytoryczni Urzędu odpowiadają za bezpośrednią realizację przypisanych im zadań (kierunków działań), w tym: przygotowanie dokumentacji technicznej, przeprowadzanie procedur przetargowych oraz bieżący nadzór nad inwestycjami.

Gminne jednostki organizacyjne: Podmioty takie jak Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (GOPS), Ośrodek Kultury, Biblioteka Publiczna oraz szkoły podstawowe, są kluczowymi realizatorami działań w sferze społecznej. Odpowiadają one za wdrażanie „miękkich”

projektów edukacyjnych, kulturalnych i integracyjnych, w tym tych skierowanych do seniorów i młodzieży.

Partnerzy społeczno-gospodarczy: W procesie realizacji Strategii Grodziska Dolnego szczególną rolę odgrywa „czynnik społeczny". Organizacje pozarządowe, stowarzyszenia kulturalne, a także lokalni przedsiębiorcy, są nie tylko beneficjentami działań, ale aktywnymi partnerami przy ich realizacji, szczególnie w obszarze turystyki, promocji i integracji mieszkańców.

Rysunek 4. Główni uczestnicy systemu realizacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

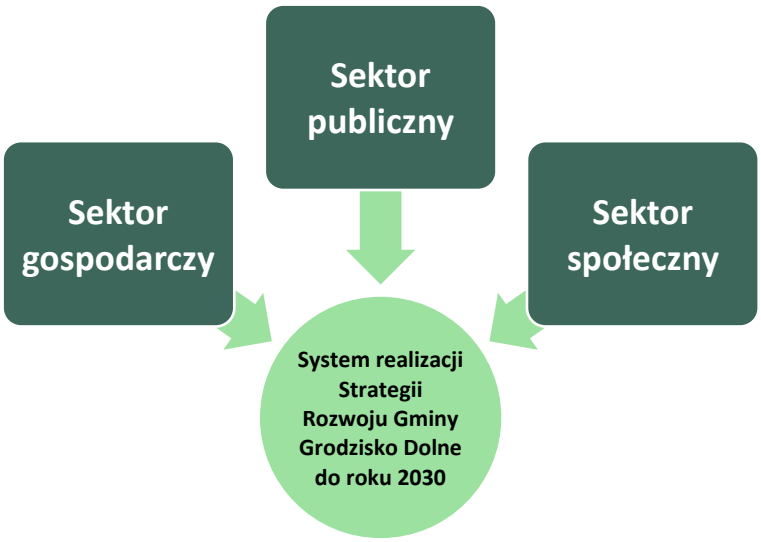

Źródło: Opracowanie własne

Aby zapewnić płynność realizacji Strategii, konieczne jest przypisanie wiodącej roli poszczególnym uczestnikom na każdym etapie cyklu zarządzania. W Gminie Grodzisko Dolne przyjmuje się następujący model podziału kompetencji w ramach zdefiniowanych wcześniej sześciu procesów:

Etap Programowania i Planowania:

- **Wójt Gminy:** Inicjuje proces, wskazując priorytetowe zadania do budżetu na dany rok w oparciu o Strategię.
- **Rada Gminy:** Zatwierdza plan operacyjny poprzez uchwalenie budżetu, nadając zadaniom moc wykonawczą.

Etap Wdrażania Inwestycji:

- **Referaty Urzędu Gminy:** Pełnią rolę wykonawczą – przygotowują dokumentację, przeprowadzają przetargi i nadzorują wykonawców.
- **Jednostki organizacyjne:** Realizują projekty miękkie i społeczne w swoich obszarach kompetencji.
- **Wójt Gminy:** Sprawuje bieżący nadzór zarządczy i podejmuje kluczowe decyzje w przypadku stwierdzenia zagrożeń lub odchyleń od planu.

Etap Uspołecznienia:

- **Organizacje pozarządowe i sołtysi:** Są naturalnym pasem transmisyjnym między Urzędem a mieszkańcami, zgłaszając oddolne potrzeby i opinie.
- **Mieszkańcy:** Uczestniczą w konsultacjach oraz (w przypadku inicjatyw lokalnych) bezpośrednio w realizacji drobnych zadań.

Etap Monitoringu i Sprawozdawczości:

- **Wójt Gminy:** Odpowiada za agregację danych spływających z referatów i jednostek i tworzenie Raportu o stanie Gminy.
- **Rada Gminy:** Odbiera i analizuje roczny Raport o stanie Gminy, który zawiera podsumowanie postępów w realizacji Strategii.

Etap Ewaluacji i Aktualizacji:

- **Wójt Gminy**: Wnioskuje o przeprowadzenie ewaluacji lub aktualizacji dokumentu w przypadku zmiany uwarunkowań zewnętrznych.
- **Rada Gminy**: Podejmuje uchwałę o aktualizacji Strategii, legitymizując wprowadzone zmiany.

Taki podział ról zapewnia, że na każdym etapie – od pomysłu, przez budowę, aż po ocenę efektów – wiadomo, kto ponosi odpowiedzialność za dany wycinek rzeczywistości, co eliminuje ryzyko rozmycia kompetencji.

Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Strategia Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 pełni funkcję nadrzędną wobec innych dokumentów planistycznych Gminy. Aby zapewnić pełną spójność prowadzonej polityki rozwoju, wszelkie plany sektorowe i programy wykonawcze – zarówno te o charakterze obligatoryjnym, jak i fakultatywnym – muszą być z nią kompatybilne.

Jako dokumenty wykonawcze względem Strategii należy rozumieć m.in. plany zagospodarowania przestrzennego, wieloletnią prognozę finansową oraz gminne programy określające zadania w konkretnych sferach.

Ustala się nadrzędną zasadę: **każdy nowo tworzony dokument strategiczny lub programowy, przed przyjęciem przez Radę Gminy Grodzisko Dolne, musi zostać zweryfikowany pod kątem zgodności z celami i modelem przestrzennym zdefiniowanymi w niniejszej Strategii.**

Poniższa tabela stanowi obligatoryjny przegląd kluczowych dokumentów wykonawczych funkcjonujących lub przewidzianych do utworzenia w Gminie Grodzisko Dolne. Dokonano w niej oceny ich aktualności oraz sformułowano wytyczne w zakresie ich ewentualnych zmian lub priorytetów uwzględniających zapisy Strategii.

Tabela 10. Stan i wytyczne dla dokumentów wykonawczych w Gminie Grodzisko Dolne

Lp.	Nazwa dokumentu	Status dokumentu w Gminie	Wytyczne wynikające ze Strategii

1.	**Plan Ogólny Gminy (POG) Grodziska Dolnego**	Dokument w fazie sporządzania przed ustawowym terminem.	**Kluczowy dokument wykonawczy.** Nakazuje się bezwzględne przeniesienie wytycznych z Modelu Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej. POG musi wyznaczyć nowe Strefy Rozwoju Osadnictwa (m.in. Strefę Centralno-Zachodnią i Południową) oraz Obszary Uzupełnienia Zabudowy (OUZ) chroniące procesy inwestycyjne mieszkańców.
2.	**Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy (WPF)**	Dokument aktualizowany na bieżąco. Spójny strukturalnie z prawem budżetowym.	Wymóg ścisłego powiązania wydatków majątkowych z Ramami Finansowymi nakreślonymi w Rozdziale 12 Strategii. Główną wytyczną jest zabezpieczanie buforu środków na wkłady własne umożliwiające absorpcję dotacji unijnych z nowej perspektywy (w szczególności z FEP 2021-2027 i FEPW).
3.	**Program Rozwoju Rewitalizacji Gminy Grodzisko Dolne na lata 2023-2030**	Dokument aktualny. Horyzont czasowy w pełni spójny ze Strategią Rozwoju Gminy.	Działania określone w Programie stanowią bezpośrednie narzędzie dla ożywienia społeczno-gospodarczego rdzenia Grodziska Dolnego i Górnego. Przy kolejnych przeglądach i aktualizacjach Programu nakazuje się priorytetyzować kierunki działań ujęte w Celu Strategicznym 1 i 3.
4.	**Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii**	Dokument obligatoryjny, uchwalany corocznie przez Radę Gminy w oparciu o bieżącą diagnozę.	Środki z Programu stanowią ważne narzędzie realizujące Cel Operacyjny 1.1 oraz 1.2. Wytyczną strategiczną jest ukierunkowanie projektów profilaktycznych i wspierających na wzmacnianie bazy świetlic środowiskowych, zajęć dla młodzieży w szkołach oraz przeciwdziałanie marginalizacji i przemocy domowej.
5.	**Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Grodzisko Dolne**	Dokument operacyjny dla pomocy społecznej. Podlega okresowej ocenie i aktualizacji.	W obliczu wyraźnego trendu starzenia się społeczeństwa i depopulacji wykazanego w diagnozie Strategii Gminy, nowa edycja dokumentu musi kłaść główny nacisk na rozwój „srebrnej gospodarki" – w tym rozwój Dziennych Domów Pomocy, Klubów Seniora, opieki wytchnieniowej oraz usług sąsiedzkich.
6.	**Roczny Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi**	Dokument uchwalany corocznie.	Priorytety Programu Współpracy muszą bezwzględnie wspierać Cel Operacyjny 1.2. Rekomenduje się ukierunkowanie dotacji gminnych i

			pozafinansowych form wsparcia na projekty chroniące dziedzictwo kulturowe, promujące lokalne produkty rolne oraz wzmacniające infrastrukturę i szkolenia jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych.
7.	**Program Ochrony Środowiska (POŚ)**	Dokument sektorowy z określoną własną perspektywą czasową.	Przy sporządzaniu kolejnej edycji POŚ nakazuje się uwzględnienie silnego potencjału Gminy w zakresie Odnawialnych Źródeł Energii (OZE) oraz rygorów ochronnych dla Zmysłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Dokument musi korespondować z wytycznymi Celu Operacyjnego 3.2 i 3.3, wspierając lokalną transformację energetyczną i programy dotacyjne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji Urzędu Gminy Grodzisko Dolne

11. Monitoring i ewaluacja strategii

Skuteczne zarządzanie rozwojem Gminy Grodzisko Dolne wymaga stałej weryfikacji, czy podejmowane działania przynoszą zamierzone efekty. W tym celu Strategia Rozwoju do roku 2030 została wyposażona w zintegrowany system kontroli postępów, oparty na dwóch komplementarnych procesach: monitoringu oraz ewaluacji. Narzędzia te pozwalają na bieżące śledzenie stopnia realizacji celów, identyfikację ewentualnych zagrożeń oraz elastyczne dostosowywanie polityki gminnej do zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych.

System monitoringu

Monitoring jest procesem ciągłym i systematycznym, polegającym na gromadzeniu danych ilościowych obrazujących postęp we wdrażaniu Strategii. W Gminie Grodzisko Dolne proces ten będzie realizowany w cyklach rocznych, co zapewni regularny dopływ informacji zarządczej.

Głównym koordynatorem monitoringu jest **Wójt Gminy Grodzisko Dolne**, który wykonuje to zadanie przy wsparciu merytorycznym pracowników Urzędu Gminy oraz kierowników jednostek organizacyjnych.

Fundamentem procesu monitoringu jest analiza wskaźników rezultatu, które zostały precyzyjnie określone w rozdziale 6 niniejszego dokumentu. Procedura ta obejmuje trzy kluczowe kroki:

1. **Agregacja danych:** Zebranie twardych danych liczbowych za zakończony rok budżetowy.
2. **Analiza porównawcza:** Zestawienie osiągniętych wyników z wartościami bazowymi (z roku 2024) oraz założonymi celami.

3. **Identyfikacja odchyleń:** Wskazanie obszarów, w których realizacja przebiega szybciej lub wolniej od planu, wraz z diagnozą przyczyn tego stanu rzeczy.

Synteza wyników monitoringu będzie prezentowana Radzie Gminy jako integralna część corocznego **Raportu o stanie Gminy**. Dokument ten stanowił będzie podstawę do oceny skuteczności działań władz samorządowych w zakresie realizacji Strategii.

System ewaluacji

O ile monitoring odpowiada na pytanie „co zrobiliśmy?", o tyle ewaluacja pozwala zrozumieć „dlaczego to zrobiliśmy i czy przyniosło to korzyść?". Jest to proces oceny wartości, trafności i skuteczności podjętych interwencji. W perspektywie obowiązywania Strategii przewiduje się przeprowadzenie trzech rodzajów badań ewaluacyjnych:

1. Ewaluacja ex-ante (wstępna) - Badanie to realizowane jest na etapie programowania lub bezpośrednio przed rozpoczęciem wdrażania Strategii. Jego zasadniczym celem jest weryfikacja trafności przyjętej logiki interwencji oraz spójności dokumentu. Ewaluacja ex-ante pozwala ocenić, czy zdiagnozowane problemy znajdują odzwierciedlenie w celach strategicznych oraz czy zaplanowane środki (finansowe i organizacyjne) są adekwatne do skali wyzwań. Kluczowe pytania badawcze na tym etapie to:

- **Trafność**: Czy cele strategiczne i operacyjne odpowiadają na zdiagnozowane problemy Gminy oraz wykorzystują jej potencjał?
- **Wykonalność**: Czy zaplanowane działania są możliwe do realizacji przy przewidywanych zasobach finansowych, kadrowych i organizacyjnych Gminy?
- **Efektywność**: Czy wybrane metody działania są najbardziej ekonomicznym sposobem osiągnięcia założonych rezultatów?
- **Spójność**: Czy Strategia jest zgodna wewnętrznie (cele wynikają z diagnozy) oraz zewnętrznie (zgodność ze Strategią Województwa Podkarpackiego i dokumentami krajowymi).

2. Ewaluacja mid-term (okresowa) Badanie to zostanie przeprowadzone w połowie okresu obowiązywania Strategii, tj. **w 2028 roku**. Jego celem jest strategiczna refleksja nad aktualnością przyjętych kierunków rozwoju. Ewaluacja okresowa zweryfikuje, czy w świetle dynamiki zmian prawnych, gospodarczych i geopolitycznych, pierwotne założenia dokumentu są nadal adekwatne. Wnioski z tego badania mogą stanowić przesłankę do ewentualnej aktualizacji Strategii.

3. Ewaluacja ex-post (końcowa) Zostanie zrealizowana po zakończeniu horyzontu czasowego Strategii, czyli **po roku 2030**. Będzie to kompleksowe podsumowanie dekady rozwoju Gminy Grodzisko Dolne. Badanie to oceni:

- Stopień osiągnięcia wizji i celów strategicznych.
- Trwałość wypracowanych efektów społecznych i gospodarczych.

- Realny wpływ Strategii na jakość życia mieszkańców.

Wyniki ewaluacji końcowej posłużą jako baza diagnostyczna i punkt wyjścia do opracowania nowej strategii rozwoju na kolejną perspektywę finansową.

Rysunek 5. Proces ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030

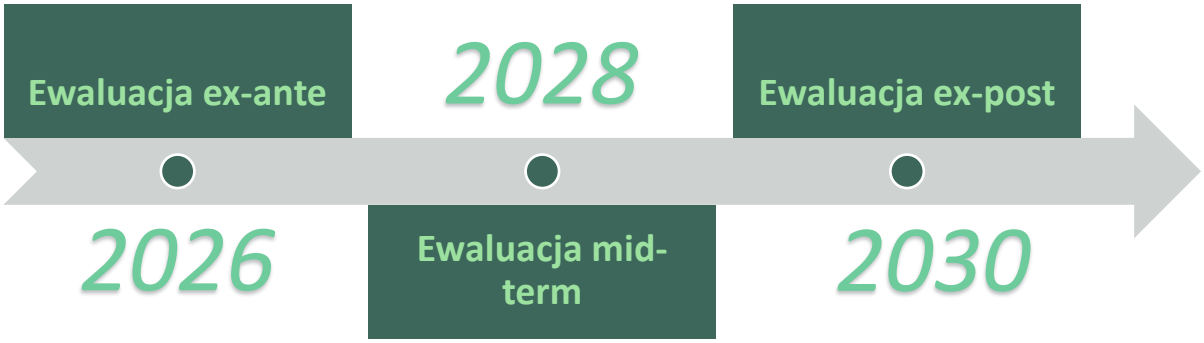

Źródło: Opracowanie własne

12. Ramy finansowej i źródła finansowania

Skuteczne wdrożenie Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 jest bezpośrednio uzależnione od zdolności samorządu do zbudowania stabilnego i zdywersyfikowanego montażu finansowego. Ambitne cele inwestycyjne, związane m.in. z domknięciem systemu kanalizacji, rozwojem infrastruktury turystycznej czy transformacją energetyczną, znacznie przekraczają możliwości budżetowe oparte wyłącznie na dochodach własnych. Dlatego też kluczem do sukcesu będzie umiejętne łączenie środków gminnych z zewnętrznymi instrumentami wsparcia.

Podstawę gospodarki finansowej Gminy stanowią **dochody własne**, na które składają się przede wszystkim wpływy z podatków lokalnych oraz udziały w podatkach dochodowych mieszkańców (PIT) i firm (CIT). W przeciwieństwie do ośrodków przemysłowych, Grodzisko Dolne jako gmina o charakterze rolniczo-turystycznym dysponuje mniejszą bazą podatkową, co sprawia, że dochody własne przeznaczane są w dużej mierze na pokrycie wydatków bieżących. Z tego względu, rola zewnętrznych środków zwrotnych i bezzwrotnych staje się dominująca w procesie inwestycyjnym.

Głównym motorem napędowym rozwoju Gminy w perspektywie do roku 2030 będą fundusze Unii Europejskiej z perspektywy finansowej 2021-2027 (z możliwością wydatkowania do 2029 r.) oraz kolejne programy uruchamiane po tym okresie.

Kluczowe źródła finansowania zidentyfikowane dla Gminy Grodzisko Dolne to:

1. **Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP)** – to najważniejszy regionalny program operacyjny, który będzie głównym źródłem finansowania większości zadań zapisanych w Strategii. Środki z FEP pozwolą na realizację projektów twardych (drogi,

termomodernizacja szkół, OZE) oraz miękkich (wsparcie seniorów, edukacja, aktywizacja zawodowa).

2. **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 (FEPW)** – program ponadregionalny, który dla Grodziska Dolnego jest kluczowy w obszarze turystyki (rozbudowa szlaków rowerowych, infrastruktura nad zalewem) oraz adaptacji do zmian klimatu (zielono-niebieska infrastruktura).
3. **Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO)** – środki te będą wspierać przede wszystkim cyfryzację usług gminnych, reformę planowania przestrzennego oraz zieloną transformację.
4. **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PS WPR)** – ze względu na rolniczy charakter Gminy, istotnym źródłem pozostaną środki na modernizację gospodarstw, scalanie gruntów oraz rozwój małej infrastruktury wiejskiej.
5. **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)** – źródło finansowania dla największych, systemowych inwestycji środowiskowych, np. w zakresie gospodarki odpadami czy energetyki.
6. **Krajowe fundusze celowe** – uzupełnieniem środków unijnych będą dotacje z budżetu państwa, w tym m.in. z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (modernizacja dróg lokalnych) czy programów NFOŚiGW (ochrona powietrza, retencja).

Rysunek 6. Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do 2030 roku

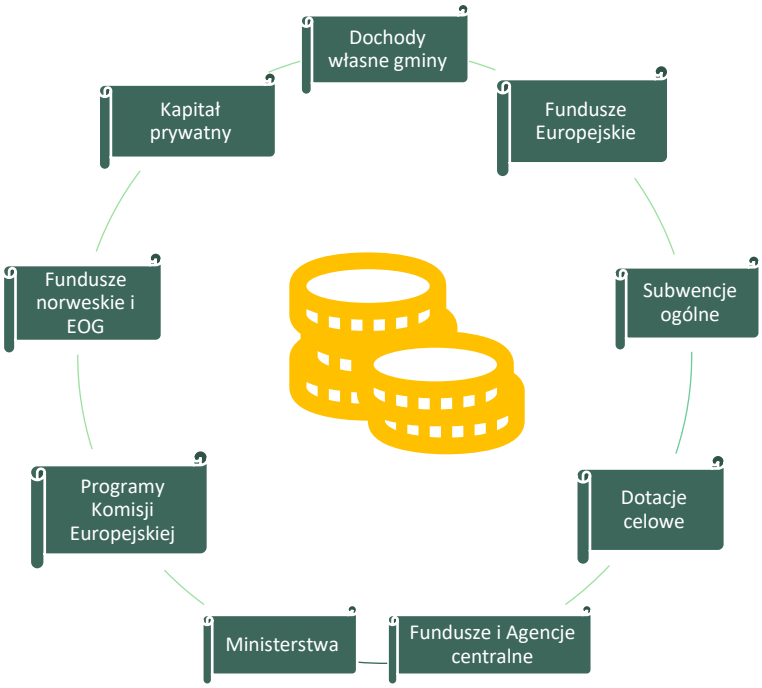

Źródło: Opracowanie własne

Dodatkowym, potencjalnym mechanizmem finansowania inwestycji generujących przychód może być Partnerstwo Publiczno-Prywatne (PPP), choć jego zastosowanie będzie uzależnione od specyfiki konkretnego projektu.

W celu operacjonalizacji założeń finansowych, dokonano szczegółowej analizy zgodności planowanych kierunków działań z celami szczegółowymi poszczególnych programów unijnych i krajowych. Poniższe zestawienie prezentuje matrycę powiązań, przyporządkowując cele strategiczne i operacyjne Gminy Grodzisko Dolne do dedykowanych im źródeł finansowania.

Tabela ta pełni funkcję nawigacyjną dla władz samorządowych oraz potencjalnych beneficjentów. Wskazuje ona konkretne programy – na czele z regionalnym programem Fundusze Europejskie dla Podkarpacia (FEP) oraz programem Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW) – w ramach których możliwe będzie aplikowanie o środki na realizację zdefiniowanych w Strategii przedsięwzięć.

Tabela 11. Zestawienie celów operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne z Programami Operacyjnymi UE 2021-2027

Cel operacyjny	Źródła finansowania							
	FEP	FEPW	FEnIKS	FERS	FENG	FERC	PS WPR	KPO
1.1	+			+		+		+
1.2	+					+	+	
1.3	+	+						
2.1	+	+			+	+		
2.2	+						+	+
2.3	+	+						
3.1	+	+						
3.2	+	+	+					
3.3	+		+				+	
3.4	+						+	+

Źródło: Opracowanie własne

Działania określone w Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 zostały oparte na realistycznych możliwościach finansowych samorządu. Parametry te wyliczono na podstawie analizy historycznych dochodów majątkowych Gminy (które w 2024 r. wyniosły rekordowe 14,2 mln zł) oraz prognozy absorpcji zewnętrznych środków pomocowych i wkładu własnego wynoszącego średnio ok. 19,9% budżetu (zgodnie ze stanem na 2024 r.).

Z uwagi na strategiczny i kierunkowy charakter dokumentu, poniższe ramy finansowe określają szacunkową skalę wydatków oraz potencjalne instrumenty finansowania, niezbędne do osiągnięcia założonych w Strategii celów. Całkowity szacunkowy koszt inwestycyjny realizacji Strategii w perspektywie pięcioletniej (lata 2026-2030) prognozuje się na poziomie od 70 do 90 mln złotych.

Realizacja tych założeń będzie możliwa dzięki zastosowaniu mechanizmu montażu finansowego, łączącego środki własne gminy z funduszami europejskimi oraz dotacjami ze szczebla krajowego. Poniżej przedstawiono alokację szacunkowych ram finansowych w podziale na poszczególne Cele Strategiczne.

CEL STRATEGICZNY 1: Mieszkaniec w centrum rozwoju – wysoka jakość życia i silny kapitał społeczny

- **Szacunkowa skala wydatków (2026-2030): 15,0 – 20,0 mln zł**
- **Kluczowe obszary inwestycyjne:** Budowa infrastruktury opieki nad dziećmi do lat 3, modernizacja bazy dydaktycznej szkół podstawowych, inwestycje w infrastrukturę dla seniorów, modernizacja obiektów sportowych i kulturalnych.
- **Potencjalne źródła finansowania:**
    - Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP) – w szczególności Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) finansujący „miękkie" usługi opiekuńcze i edukacyjne do 2029 r.
    - Rządowe programy rozwoju opieki nad dziećmi do lat 3 (w tym bieżące programy resortowe oraz środki z KPO z rygorem wydatkowania do połowy 2026 r.).
    - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) – wsparcie likwidacji barier architektonicznych i programów asystenckich.
    - Krajowe fundusze celowe: programy Ministerstwa Sportu i Turystyki (np. Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej) oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
    - Środki z nowej perspektywy finansowej UE (po 2027 r.) na kontynuację programów włączenia społecznego i edukacji.

CEL STRATEGICZNY 2: Konkurencyjna i zrównoważona gospodarka oparta na lokalnych zasobach

- **Szacunkowa skala wydatków (2026-2030): 20,0 – 25,0 mln zł**
- **Kluczowe obszary inwestycyjne:** Uzbrajanie i przygotowanie nowych terenów inwestycyjnych (Strefa Aktywności Gospodarczej „Brama Zachodnia"), rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej wokół Zalewu „Czyste", budowa ścieżek rowerowych, wsparcie dla lokalnego rolnictwa (drogi dojazdowe).
- **Potencjalne zewnętrze źródła finansowania:**
    - Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP) – wsparcie MŚP, innowacji oraz stref gospodarczych.
    - Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 (FEPW) – strategiczne źródło dla rozwoju ponadlokalnych produktów turystycznych i szlaków rowerowych.
    - Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) 2023-2027 – kluczowe źródło dla rolniczego zaplecza Gminy, w tym na infrastrukturę na obszarach wiejskich i dywersyfikację dochodów gospodarstw.
    - Środki wdrażane w ramach mechanizmów ZIT/IIT dla Leżajskiego Obszaru Funkcjonalnego.

CEL STRATEGICZNY 3: Nowoczesna, dostępna i odporna infrastruktura w czystym środowisku

- **Szacunkowa skala wydatków (2026-2030): 35,0 – 45,0 mln zł**
- **Kluczowe obszary inwestycyjne:** Rozbudowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, termomodernizacja budynków publicznych z montażem instalacji OZE, rozwój dróg gminnych i systemów małej retencji, budowa oświetlenia energooszczędnego.
- **Potencjalne źródła finansowania:**
  - Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg (RFRD) oraz środki z rezerwy subwencji ogólnej – podstawowe narzędzia finansowania modernizacji infrastruktury drogowej.
  - Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) oraz FEP – dedykowane największym projektom wodno-kanalizacyjnym i systemom retencji.
  - Programy Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW/WFOŚiGW) – wsparcie w formie dotacji i preferencyjnych pożyczek na ochronę powietrza, OZE i efektywność energetyczną.
  - Bieżące rządowe programy wsparcia infrastruktury samorządowej (zastępujące dawne fundusze celowe typu Polski Ład).

13. Partycypacja społeczna w procesie przygotowania strategii

Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 realizowane jest w modelu partycypacyjnym, co stanowi fundament jej trwałości i akceptacji społecznej. Zgodnie z zasadą partnerstwa oraz wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, na kluczowych etapach prac zapewniono aktywny udział szerokiego grona interesariuszy: mieszkańców wszystkich sołectw, lokalnych liderów, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych (w tym OSP i KGW) oraz radnych.

Proces uspołecznienia prac nad dokumentem został zaprojektowany w podziale na trzy kluczowe etapy:

1. Etap konsultacji społecznych (Planowany)

Zgodnie z art. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowany projekt Strategii zostanie poddany szerokim konsultacjom społecznym. Proces ten ma na celu zebranie uwag, opinii i rekomendacji mieszkańców oraz partnerów społeczno-gospodarczych odnośnie do zdefiniowanych celów i kierunków działań.

Planowany przebieg konsultacji obejmuje:

- **Obwieszczenie i termin:** Informacja o rozpoczęciu konsultacji zostanie podana do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty – poprzez Biuletyn Informacji Publicznej (BIP), stronę internetową Gminy Grodzisko Dolne oraz na tablicach ogłoszeń w sołectwach, z zachowaniem ustawowego terminu trwania konsultacji (min. 35 dni).

- **Formy prowadzenia dialogu:** Mieszkańcy będą mieli możliwość zgłaszania uwag za pośrednictwem zróżnicowanych kanałów:
    - **Formularza konsultacyjnego:** Dostępnego w wersji papierowej w Urzędzie Gminy oraz w wersji elektronicznej (edytowalnej) na stronie internetowej.
    - **Spotkania konsultacyjnego:** Otwartego spotkania z wójtem i zespołem autorskim, podczas którego zaprezentowane zostaną główne założenia Strategii, a uczestnicy będą mogli wziąć udział w bezpośredniej dyskusji nad ostatecznym kształtem dokumentu.
    - **Pisemnie i elektronicznie:** Poprzez przesyłanie opinii na dedykowany adres e-mail lub składanie pism w sekretariacie Urzędu.

2. Opiniowanie ustawowe i strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Równolegle z konsultacjami społecznymi, projekt Strategii zostanie skierowany do opiniowania przez organy zewnętrzne, co ma na celu zapewnienie spójności dokumentu z polityką regionalną i krajową:

- **Zarząd Województwa Podkarpackiego** – weryfikacja spójności ze Strategią Województwa „Podkarpackie 2030".
- **Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie** – w zakresie zarządzania zasobami wodnymi i ryzykiem powodziowym.
- **Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska** – w zakresie postępowania dotyczącego Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko (o ile będzie wymagana).
- **Sąsiednie gminy** – w celu zapewnienia spójności terytorialnej planowanych działań i weryfikacji powiązań funkcjonalnych.

3. Podsumowanie procesu i przyjęcie dokumentu

Wszystkie uwagi i wnioski zgłoszone w toku konsultacji społecznych oraz procesu opiniowania zostaną szczegółowo przeanalizowane przez zespół opracowujący Strategię. Zasadne postulaty, możliwe do realizacji w świetle uwarunkowań finansowych i prawnych, zostaną wprowadzone do ostatecznej treści dokumentu.

Z przebiegu całego procesu sporządzony zostanie **Raport z konsultacji społecznych**, zawierający zestawienie zgłoszonych uwag wraz ze sposobem ich rozpatrzenia i merytorycznym uzasadnieniem. Finalna wersja dokumentu, po uzyskaniu akceptacji społecznej i pozytywnych opinii instytucjonalnych, zostanie przedłożona **Radzie Gminy Grodzisko Dolne** celem uchwalenia.

Spis tabel

Tabela 1. Analiza SWOT gminy Grodzisko Dolne ... 4

Tabela 2. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 1 ... 8

Tabela 3. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 2 ... 12

Tabela 4. Kierunki działań w ramach Celu Strategicznego 3 ... 16

Tabela 5. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 1 ... 19

Tabela 6. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 2 ... 20

Tabela 7. Wskaźniki rozwojowe przypisane do celów operacyjnych w ramach Celu Strategicznego 3 ... 21

Tabela 8. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej gminy Grodzisko Dolne 43

Tabela 9. Zgodność celów strategicznych i operacyjnych Strategii z celami i priorytetami dokumentów krajowych i regionalnych ... 50

Tabela 10. Stan i wytyczne dla dokumentów wykonawczych w Gminie Grodzisko Dolne ... 57

Tabela 10. Zestawienie celów operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne z Programami Operacyjnymi UE 2021-2027 ... 63

Spis rysunków

Rysunek 1. Proces opracowywania Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 ... 2

Rysunek 2. Matryca celów strategicznych oraz operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 ... 7

Rysunek 3. Procesy systemu realizacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 ... 55

Rysunek 4. Główni uczestnicy systemu realizacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 ... 56

Rysunek 5. Proces ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do roku 2030 ... 61

Rysunek 6. Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Grodzisko Dolne do 2030 roku ... 62

Spis map

Mapa 1. Gminy zagrożone marginalizacją oraz miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze w województwie podkarpackim ... 23

Mapa 2. OSI Wschodnia Polska ... 24

Mapa 3. Gminy zagrożone marginalizacją wskazane na poziomie regionalnym ... 25

Mapa 4. Obszary wiejskie województwa podkarpackiego ... 28

Mapa 5. Obszar Rewitalizacji wyznaczony w gminie Grodzisko Dolne ... 29

Mapa 6. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego ... 31

Mapa 7. Zbliżenie na Gminę Grodzisko Dolne oraz legenda modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego ... 32

Mapa 8. Sieć powiązań przyrodniczych gminy Grodzisko Dolne ... 33

Mapa 9. Sieć powiązań komunikacyjnych gminy Grodzisko Dolne ... 35

Mapa 10. Sieć powiązań osadniczo-gospodarczych gminy Grodzisko Dolne ... 37

Mapa 11. Sieć powiązań społecznych gminy Grodzisko Dolne ... 39

Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Grodzisko Dolne 41

Mapa 13. Graficzna synteza ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania polityki przestrzennej gminy Grodzisko Dolne 47